ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ
ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է 1993 Թ. ՓԵՏՐՎԱՐԻՑ | 1—15 ՄԱՐՏԻ 1995 Թ., № 5 (46) | ԳԻՆԸ՝ 25 ԴՐԱՄ

1995-Ը «ԱՍՏՎԱԾԱՇՆՉԻ ՏԱՐԻ»

ԱՍՏՎԱԾ ՍԵՐ Է

ԾԻՐԵԼԻՆԵՐ, ՍԻՐԵՆՔ ՄԻՄԵԱՆՑ, ՔԱՆԻ ՈՐ ՍԵՐՆ ԱՍՏԾՈՒՑ Է, եւ ամենայն ոք, ով սիրում է, Աստծուց ծնուած եւ ճանաչում է Աստծուն: Իսկ Աստուած սէր է: Եւ սրանում երեւաց Աստծոյ սէրը մեր հանդէպ, այն, որ Աստուած իր միածին Որդուն աշխարհ ուղարկեց, որպէսզի նրանով կենդանի լինենք: Սրանում է Սէրը. մենք չէ, որ սիրեցինք Աստծուն, այլ նա՛ սիրեց մեզ և ուղարկեց իր Որդուն ի քաւութիւն մեր մեղքերի: Սիրելիներ, եթէ Աստուած այսպէս սիրեց մեզ, ապա մենք եւս պարտաւոր ենք սիրել միմեանց:

Աստծուն ոչ ոք երբեք չի տեսել: Եթէ միմեանց սիրենք, Աստուած բնակւում է մեր մէջ. եւ նրա սէրը մեր մէջ կատարեալ է: Սրանով գիտենք, թէ մենք նրա մէջ ենք բնակուած, եւ նա՝ մեր մէջ, այն, որ նա իր հոգուց տուեց մեզ: Եվ մենք տեսանք ու վկայում ենք, որ Հայրն ուղարկեց իր Որդուն՝ աշխարհի Փրկչին: Նա, ով խոստովանի, թէ Յիսուսն է Աստծոյ Որդին, Աստուած բնակվում է նրա մէջ, եւ նա՝ Աստծոյ մէջ: Եւ մենք հաւատացինք ու ճանաչեցինք Աստծոյ Սէրը, որը նա ունի մեր հանդէպ: Աստուած սէր է, եւ ով սիրոյ մէջ է ապրում, բնակւում է Աստուծոյ մէջ, եւ Աստուած բնակւում է նրա մէջ: Սէրը կատարեալ է մեր մէջ, նրանով, որ վստահութիւն ունենք դատաստանի օրուայ համար. որովհետեւ, ինչպես որ Նա է, այնպէս էլ մենք ենք այս աշխարհում: Սիրոյ մէջ երկիւղ չկայ. եւ կատարեալ սէրը հեռու է վանում երկիւղը, որովհետեւ երկիւղը տանջանքով է ուղեկցւում. եւ ով երկնչում է, կատարեալ չէ սիրոյ մէջ: Սիրենք Աստծուն, որովհետեւ առաջինը նա՛ սիրեց մեզ. Եթե մէկն ասի, թէ՝ սիրում եմ Աստծուն, եւ ատի իր եղբօրը, սուտ է. ով չի սիրում իր եղբօրը, որին տեսնում է, ինչպէ՞ս կարող է սիրել Աստծուն, որին չի տեսել: Եւ նրանից ունենք այս պատուիրանը՝ ՈՎ ՍԻՐՈՒՄ Է ԱՍՏԾՈՒՆ, ՆԱ ՍԻՐՈՒՄ Է ՆԱԵՒ ԻՐ ԵՂԲՕՐԸ:

Կարմիր բլուր. կարասներով սենյակ (մեր թվարկությունից առաջ 7-րդ դար):

ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի մասին մեր հարցազրույցը կարդացեք թերթի 8-րդ էջում:

Ուղեղը և համակարգիչը

— Ուղեղի հետազոտողները, ինչպես Կոլումբոսը կասեր՝ «ափ են տեսնում»:

— Բացառված չէ, որոշ երկրներ արդեն ունեն նեյրոնային «կամիկաձե-արկեր»:

— Մարդկանց մեծ զանգվածներ զոմբի դարձնելը անհավանական է:

— Վիտալի Դոնին-Բայկովսկին ֆիզիկա-մաթեմատիկական գիտությունների դոկտոր է: Նա իր «Ուղեղն ու համակարգիչը» հոդվածում անդրադառնում է գիտության անհայտ շատ երևույթների և, ինչպես հաճախ է լինում գիտական աշխարհում, պատասխանելով մի շարք հարցերի, նա դրանով իսկ նոր խնդիրների ու վարկածների տեղիք է տալիս:

ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԸՆԹԱՑԻ ՏԵՄՊԵՐԸ

Ուղեղի կառուցվածքի մասին մեր գիտելիքները սահմանափակ ծավալում անսահմանափակ աճի տիպիկ օրինակ են: Գիտելիքների կրկնապատկումը կատարվում է տարին մեկ, կամ գուցե և հինգ տարին մեկ: Բայց դա էական չէ: Բոլոր պարագաներում մենք ընդհուպ մոտեցել ենք այն կետին, երբ փաստորեն ամեն ինչ կիմանանք ուղեղի մասին: Ես այդպես եմ ընկալում դեռ 1990-ին Ջորջ Բուշի կողմից հռչակած «ուղեղի տասնամյակները»: Մեծ գիտնական Իվան Պավլովը հայտնաբերեց այն պարզունակ, բայց հիմնական էությունն արտահայտող մասը, որի օգտագործման համար է նպատակաուղղված ուղեղի ամբողջ աշխատանքը: Դա տարրական պայմանական ռեֆլեքս է: Հիմա այն ընդունվում է ամբողջ աշխարհի գիտության կողմից: Բայց պետք է նշել, որ ինչպես ֆիզիկայում են բոլոր նրվանումները հիմնվում Նյուտոնի վրա, բայց երբեք նրան չեն վերագրվում, այնպես էլ ուղեղի մասին գիտության նրվանումները մեծամասամբ պարտական են Պավլովին, բայց մեկնաբանվում ու առաջընթաց են ապրում Պավլովի ուսմունքի առավել բազմազան մեկնություններով:

Հիշենք, որ անցյալում, նույնիսկ մեր երկրում նշում էին, որ պայմանական ռեֆլեքսներից բացի ուղեղի մասին մյուս բոլոր խոսակցությունները բուրժուական խավարամտություն է: Այսինքն, նույնիսկ գիտական հիշտ նախադրյալները անգամ կարող են չտանել դեպի գիտության կանոնը: 30—50-ական թվականներին մեր երկրի ֆիզիոլոգիան հիմնվում էր մի քանի անհատների ուսումնասիրությունների վրա միայն: Բայց և դեռ վաղուց հաստատվել էր, որ մտավոր բոլոր գործընթացները կատարվում են ուղեղի կիսագնդերի կեղևում, և ռեֆլեքսները այդ գործընթացների լոկ մի դրսևորումն են:

1962-ին ես եկա ԳԱ կենսաֆիզիկայի ինստիտուտի տեսական բաժինը և ինձ հանձնարարվեց զբաղվել ուղեղով: Անկեղծ ասած, նույնիսկ վիրավորվեցի: Հետո միայն պարզվեց, որ արտաքին շարժումներն ու մեր մտավոր դրսևորումները, նույնիսկ ենթագիտակցական գործընթացները հսկա այսբերգի վերջույթ, երևացող մասն են, մինչդեռ, հիմնական երևույթները թաքնված են խորքում: Պարզվեց, որ այն առհելի ինֆորմացիան, արտաքին իմպուլսները, որ ստանում է ուղեղը, նախ պետք է տեսակավորվի, մշակվի և նոր միայն հաղորդվի ուղեղում արդեն կուտակված ինֆորմացիային՝ ամբողջացնելու և հրահանգներ բովանդակելու համար: Այնպես որ, սխալ են նրանք, ովքեր ասում են, թե փոտրոլիստին ոտքեր են պետք և ոչ թե ուղեղ: Այդ մեծաքանակ իմպուլսների և ինֆորմացիոն հեղեղի համար անհրաժեշտ են հաշվիչ մեծ ռեսուրսներ, որոնք կան կենդանի մարմնի նյարդային համակարգում և որոնք այնքան անհրաժեշտ են ստացվում տեխնիկայի բնագավառում: Ասածս արձանագրված է աշխարհի ժամանակակից գիտատեխնիկական ասպարեզներում և նախագծերում: Անցած տասնամյակում հաշվիչ տեխնիկայի, համակարգիչների զարգացումը կրում էր ճապոնական ծրագրի ազդեցությունը, որը կոչվում էր «Համակարգիչների հինգերորդ սերունդը»: Այդ ծրագրի հիմնական նպատակն էր ստեղծել, զարգացնել արհեստական մտածող (ինտելեկտ), որը խոսեր ալգորիթմների լեզվով: 1992-ին «Հինգերորդ սերունդ» ծրագիրը ավարտվեց և գործի դրվեց նոր ծրագիրը, որը կոչվում էր՝ «Հաշվումները իրական աշխարհում»: Ծրագրի նպատակն էր հաշվիչ տեխնիկային հնարավորություն տալ, առանց թարգմանչի օգնության, այսինքն՝ մարդու միջամտության, ինքնուրույն բովանդակել ինֆորմացիան, մշակել այն և գործել իր հայեցողությամբ: Ծրագրի հեղինակները մեծ՝ պարունակության համարյա 30—40 տոկոսը հատկացնում են բնական նեյրոնացային համակարգերի հետազոտման և արհեստական նեյրոհանգույցների ստեղծման համար: Նեյրոնային արհեստական հանգույցները միացնող, շաղկապող համակարգեր են, որոնք օգտագործում են առհելի քանակությամբ տարրական պայմանական ռեֆլեքսներ: Դեռ 1948 թվականին, այսինքն՝ կիբեռնետիկայի ծննդյան օրերին, կանադացի գիտնական Դ. Հոբբը պատկերեց ապագա մտածող մեխանիզմի հնարավորությունը: Այժմ արհեստական նեյրոհանգույցները օգտագործվում են պատկերը մշակելու համար, ղեկավարում են ռոբոտները, չընդհատվող արտադրությունները, լեզվի, խոսակցության ըմբռնման և վերլուծման, մարդկանց հիվանդությունները ախտորոշելիս, մեքենաների տեխնիկական անսարքությունների որոշման, տարադրամի արժույթի փոփոխությունները հաղորդելու համար: Այս է համակարգիչների պատրաստման առաջատարի՝ Ճապոնիայի հայտարարած «Հաշվումները իրական աշխարհում» ծրագրի էությունը:

ՆԵՅՐՈԿԻԲԵՌՆԵՏԻԿԱ

Վերջին տասնամյակում Դոնի Ռոստովում, երկու տարին մեկ անգամ նախկին ԽՍՀՄ-ի բոլոր ծայրերից հավաքվում էին նեյրոկիբեռնետիկներ՝ իրենց հերթական գիտաժողովին: Այդ գործի կազմակերպիչն էր Ա. Բ. Կոգանը: 1992-ին հրավիրված վերջին գիտաժողովը նվիրված էր անվանի գիտնականի հիշատակին:

Նրա ջանքերով էր երկրում զարգացել նեյրոկիբեռնետիկան, նա էր հիմնել նեյրոկիբեռնետիկայի ինստիտուտը: Այդ ինստիտուտը ոչ միայն զբաղվում է կիբեռնետիկայի խնդիրներով, այլև մարդու ուղեղի գործունեության լայն հետազոտություններ է կատարում: Ի վերջո, նեյրոկիբեռնետիկան դա գիտության և տեխնոլոգիաների լայն դաշտ է՝ կապված նեյրոնային համակարգերի կառուցվածքը հասկանալու և ձեռք բերված գիտելիքները տեխնիկայում և բժշկության մեջ կիրառելու համար:

Ինստիտուտն այսօր ուսումնասիրում է տեխնիկական տեսողության հարմարանքները, մարդու ուղեղի էլեկտրական դաշտի կառուցվածքն ու վերլուծության մեթոդները, նեյրոհամակարգերի ծրագրային և ապարատային մոդելները, հիշողության մեխանիզմի նեյրոնային տարրերի բացահայտումը, սենսորային ազդանշանների վերլուծությունը, քնի և հիպնոզ մեխանիզմների վերլուծությունը, մասնագիտական հակումների տեստավորման և ախտորոշման հոգեբանական-կենսաբանական սարքերի ստեղծումն ու մեթոդների մշակումը և այլն:

ՆԵՅՐՈԻՆՖՈՐՄԱՏԻԿԱ

Մեր աշխատանքների այն մասը, որը կապված է բնական նեյրոնային համակարգերի աշխատանքի սկզբունքների հիմքի վրա ինֆորմացիայի մշակման սարքերի ստեղծման հետ, պատկանում է նեյրոինֆորմատիկային կամ նեյրոհամակարգիչների բնագավառին: Այս տերմինները երևան են եկել 80-ական թվականների կեսերին: Միևնույն ժամանակ, էլեկտրոնային և կենսաբանական ուղեղների համեմատությունը ընթանում է հաշվողական տեխնիկայի գոյության ողջ ընթացքում: Ն. Վիների հայտնի «Կիբեռնետիկա» գիրքը, որը 1948-ին ազդարարեց սույն գիտության ծնունդը, ունի այսպիսի ենթավերնագիր՝ «Կառավարումը կենդանի համակարգերում, տեխնիկայում և հասարակության մեջ»:

Նեյրոինֆորմատիկայի, այսինքն՝ նեյրոնային սկզբունքների հիմքի վրա տեխնիկական միջոցների ստեղծման գաղափարը նոր խթան ստացավ 1982—84 թվականներին:

Ստեղծել այս կամ այն խնդիրները լուծող նեյրոնային սխեմաների մշակման մեթոդներ՝ ահա սա է նեյրոինֆորմատիկայի առջև ծառացած խնդիրների էությունը: Ըստ որում, այս դեպքում նեյրոնը դիտվում է որպես շատ պարզ սարք՝ մի տեսակ ուժեղացուցիչ, մեծ թվով ընկալիչներով և մեկ ելքով: Մոտեցումների և մեթոդների տարբերությունը հանգում է նեյրոնի աշխատանքի մասին պատկերացումների մանրամասներին և, իհարկե, կապային հանգույցների աշխատանքին: Եվ, ինչպես վերևում ասվեց, նեյրոինֆորմատիկայի սարքերը վերջին հաշվով կապահանգույցների համակարգեր են: Ի տարբերություն թվային համակարգիչների, որոնք հիշողության և հաշվողական բաղկացուցիչների բարդ համամասնություն են, նեյրոպրոցեսորները ունեն հիշողություն, որը բաշխված է շատ պարզ պրոցեսների կապային հանգույցների միջև:

Ինչպես ասացինք, նեյրոինֆորմատիկան սկսել է արդեն ներդրվել մեզ շրջապատող իրականության մեջ՝ նեյրոպրոցեսորների և նեյրոհամակարգիչների տեսքով:

(Շարունակելի)

Հաղթանակ—50

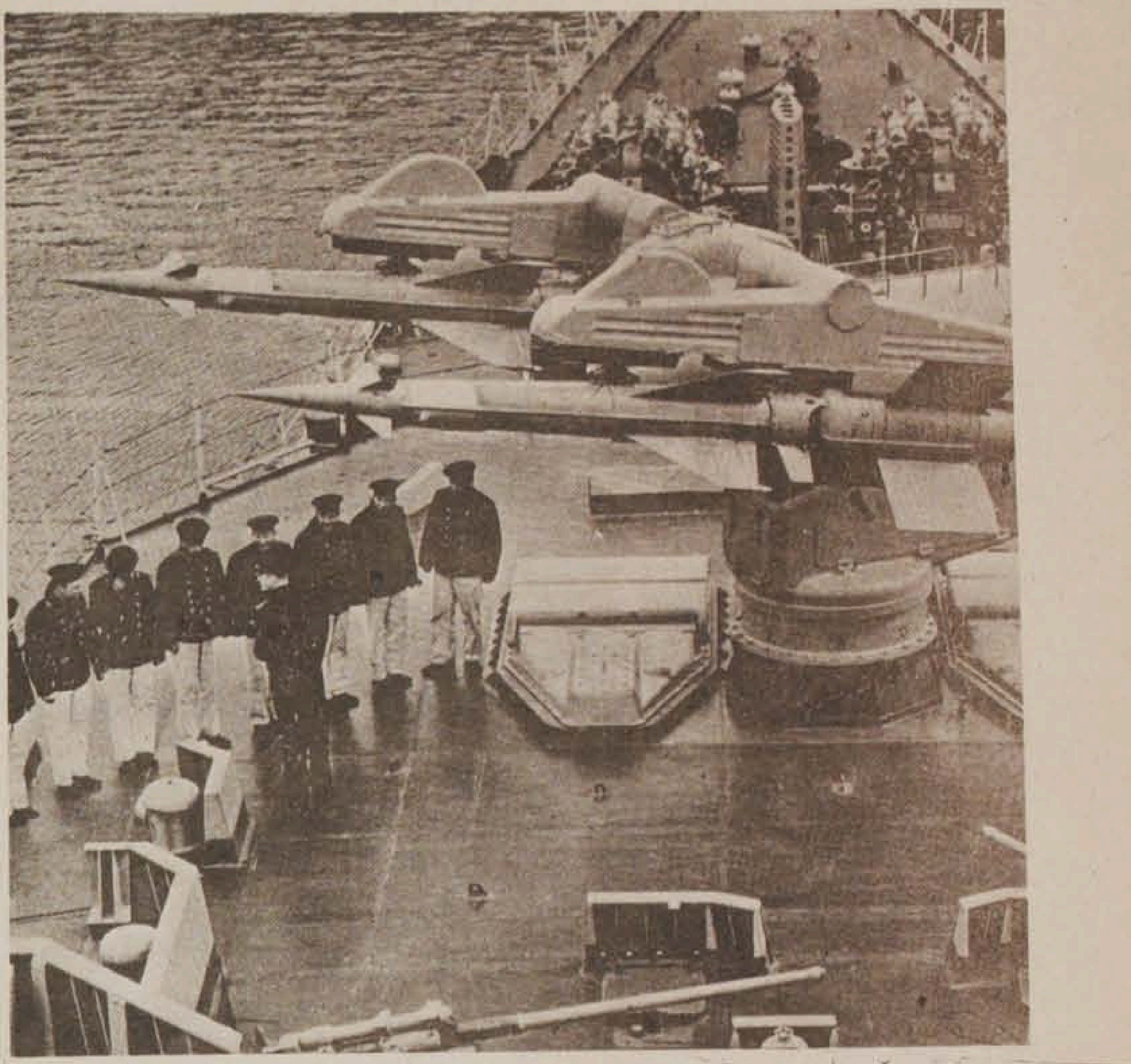

Ապրված ճակատագիրը չի վերանայվում

Ժամանակները փոխվում են, պատմությունը հանձնվում է թղթերին, գրքերին, ճայվում, վերանայվում, սակայն ապրած կյանքը, ապրված ճակատագիրը չի վերանայվում, գի այն մեկն է:

Հանրապետության վաստակավոր արտիստ Մուսայել Գալոյան. արվեստագետին հատուկ ներկայանալի ու զգայուն հայացք, ժողովրդական արվեստին նվիրված տարիների հարուստ կենսագրություն և անջնջելի ու անսքող դառը հիշողություն, որը բաժին ընկավ Մեծ հայրենականի ռազմագերում՝ Բուխենվալդ, Էլրիխ, Օսվենցիմ, Հարցունգ, Դորա, Բերգեն-Բելզեն համակենտրոնացման ճամբարներում: Այս դժոխային տարիների մասին նա գրել է «Մարդ № 50009» գրքում (1985 թ., Երևան):

«Երկրորդ համաշխարհային պատերազմը բռնկվեց նաև այն պատճառով, որ մարդիկ մոռացան առաջին համաշխարհային պատերազմը»,— Էռնեստ Հեմինգուեյի այն իմաստուն խոսքը, որ ընտրված է գրքի բնաբան, նաև խրատ է՝ ուղղված բոլորին:

Ես հաճախ եմ թերթում Գևորգ Արաջյանի «Մի կյանքի պատմություն» գրքի էջերը՝ նվիրված Մուսայել Գալոյանի թատերական գործունեությանը: Գիրքը նաև պատում է... լուսանկարներով: Խմբակային լուսանկարներ Արուս Ոսկանյանի, Համմիկի, Վահրամ Փափազյանի, Հրաչյա Ներսիսյանի, Արմեն Գուլակյանի, Դավիթ Մալյանի հետ: Անհատական խաղացանկից՝ Խաչատուր Աբովյանի դերում (Շամշադինի ժողովրդական թատրոնում), Վան Էմդեն՝ «Ուրիել Ակոստա» (Սունդուկյանի թատրոնում), դատավոր «Թեհրան» ներկայացման մեջ, նույն թատրոնում:

Լայն արվեստագիտական հնարավորությունների ու մարդկային շատ ջերմ խառնվածքի տեր մարդու հարուստ կենսագրություն, շիտակ ու ազնվաբարո հայացք, ժառանգված բնտանիքից, ծնողներից: Մեծ հայրենականում զոհված հոր՝ բժիշկ Ա. Նուշավան Գալոյանի նվիրումը ու հավատը շարունակվեց նրա որդիներով: Այսօր Մեծ հայրենականի հաղթական ավարտի 50 տարիները յուրաքանչյուր ընտանիք զգում է յուրովի: Սակայն անառարկելի ու միակն է այն պարզ ճշմարտությունը, որ Մեծ հայրենականի տարեգրությունը մեր հայրերի կենսագրությունն է, որ ցավն ու կորուստները ժողովուրդները կրել են ազգովի, և որ պատմությունը չպետք է հարմարեցնել պատեհապաշտության և տարբեր քաղաքական շահերի:

Թվում է, որ այսքան տարի ամեն ինչ ասվել է Մեծ Հայրենականի զինվորների մասին: Սակայն լիովին չի բացված հոգեբանությունը, ժամանակի հոգեբանությունը: Ծննդյանից հաղթանակի բովից անբաժան պետք է դիտել նաև մեր այն զինվորների ճակատագիրը, ովքեր կրեցին ռազմագերու, ֆաշիստական տանջարանների զարհուրելի տառապանքը:

Մուսայել Գալոյանի հետ զրուցելիս, հումորով գյումրեցու վեհանձն կեցվածքում կարդում եմ այդ, իրոք, օրինակելի տոկունության դասերը: Նա խոսում է Խաչատուր Աբովյանի մասին, որի տուն-թանգարանի տնօրենն է: Խոսում է Աբովյանի կերպարի մասին, քանի որ բազմիցս հանդես է եկել այդ դերով, որը նրա ամենասիրելի դերակատարումն է:

— Գիտե՞ք քանի անգամ եմ այդ դերով հանդես եկել...

Իսկ իմ հիշողությունից անբաժան է շեն Սպիտակը՝ իր մարդկանցով, արվեստասեր ու ստեղծագործ, որոնց ուժերով կայացավ Մուսայել Գալոյանի «Ողջ եղեք, մարդի՛կ» պիեսի բեմականացումը՝ տոգորված բարությամբ, մարդկային անջնջելի հույզերով... Պիեսի գործող անձինք պատերազմի բովով անցած մարդիկ էին, որոնց համար կյանքը շարունակվում էր այնպես, ինչպես մեր շատ ընտանիքներում... Թերևս այդ անբռնազբոս, պարզ ու առանց ավելորդ պաճուճանքի մոտեցումը սրտամոտ էր հանդիսատեսին: Եվ այսօր էլ է իմ հիշողության մեջ ապրում 1987 թ. Սպիտակի մշակույթի տան լեփ-լեցուն դահլիճը՝ իր պարզ ու բարի մարդկանցով, որոնց հետ իմ զրույցներից ծնվեցին Մուսայել Գալոյանի ստեղծագործական աշխատանքի կարևորությունն ու նաև հենց Սպիտակի հանդիսատեսներին նվիրված ակնարկները:

Ժողովրդական ստեղծագործության կազմակերպումն ու իրականացումը: Նրան ճանաչում են մեր հանրապետությունում իր շնորհական վաստակով: Նա գիտե ձեռք մեկնել դժվար ճակատագրի տեր մարդկանց, քանի որ ապրել ու զգացել է տառապանքներից գերագույնը: Նրա սաների թվում է ինքնուս նկարչուհի, շատ շնորհալի Քնարիկ Նիկողոսյանը, որը ապրում ու ստեղծագործում է Էջմիածին քաղաքում: Այդ նա, նկարչուհին է ինձ պատմել, թե որքան պարտական է Գալոյան ընտանիքին:

Մուսայել Գալոյանի հմայքի գաղտնիքը բարությունն ու լավատեսությունն է, որի կարիքը այսօր այնքան զգալի է: Ու թերևս այդ խառնվածքն է նրան օգնել դիմակայել ճակատագրի անողորմ հարվածներին ու մարդ մնալ և աշխարհին նայել իր բարի ու ջերմ հայացքով, որը դարձել է կենսաձև:

ԿԱՐԻՆԵ ՍԱՄՎԵԼՅԱՆ

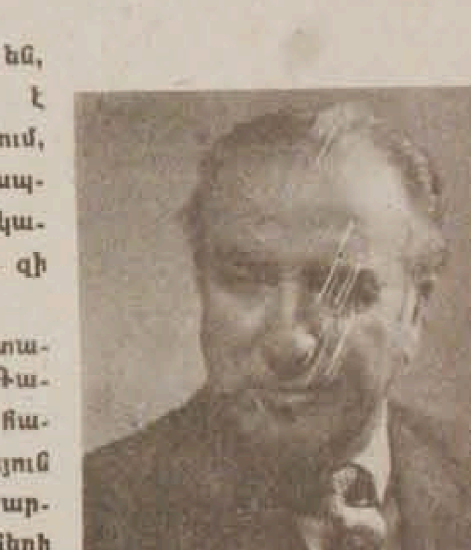

Ռուբեն Գևորգյան.

«Ես բանաստեղծ չեմ, այլ ազատամարտիկ»:

ԻՄ «ԱԽ»-ԵՐԸ

Տառապում եմ, ա՜խ, ի՞նչ
անեմ.
Իմ ո՞ր ցավը այսօր պատմեմ,
Կամ ո՞ւմ պատմեմ,
Ցավ քաշողի՞ն,
Թե՞ ցավերով լի ապրողին:
Տառապում եմ, ա՜խ, ի՞նչ
անեմ,
Գուցե կյանքն է ինձ ստիպում,
որ չտապեմ,
Գուցե սարե՞րը...
Ազգիս համար դարերն ի վեր
Մեծ շիրմաքար դարձած
ժայռե՞ր:
Ժայռերը սեգ,
Ժայռերը խրո՜խտ,
Կամ ժայռերին միշտ տեսք
տվող
Քարանձավնե՞րն իրենց
մեջքին ժայռեր պահող:
Տառապում եմ, բայց ո՞ւր դեպի,
Ա՜խ, թե ինչու, իմ «ախերը»
Տառանում են օրը օրի:
Տառանում են շիրմաքարերն
Ազգիս սերուցք՝ հերոսների
Տառապում եմ՝ ա՜խ, ի՞նչ անեմ,
Ոռ հասցնեմ խոսքս ասել,
Ախ, այսպես կխենթանամ
Ես օրերին, որ չգռռամ:
Թեկուզ լինեմ կիսաքաղցած՝
Պիտի հասցնեմ խոսքս ասել
Ազգերին ան յուր մնացած,
Որ իմանան՝ ի գիտություն,
Այդ ազգերը կիսաքնած,
Ես կգոռամ, զգաստացե՛ք,
Հեյ դուք, ազգեր, մի
մոռացեք...
Չորս միլիարդից միա՛յն մեզ է
Բախտ վիճակվել, որ հայ
ծնվենք:

«Սասնա ծռեր» ջոկատի մարտիկներ (1990 թ.):

Արվեստն ու գրականությունը չեն կարող անտարբեր մնալ հասարակական-քաղաքական անցուդարձերին, պատմական կարևոր իրադարձություններին: Արվեստի ու գրականության համար, սակայն, ժամանակ է պետք երևույթներն ու անցուդարձերը վերլուծելու, արժեքավորելու համար: Սակայն միաժամանակ այն չի կարող ապրել առանց երևույթների անմիջական տպավորությունների ու արձագանքների: Արցախյան հերոսամարտի մի այդպիսի արձագանք է ազատամարտիկ Ռուբեն Գևորգյանի «Հերոսապատումի հավերժասուգին» ժողովածուն: Այսօր այն միայն պոեմ է ու բանաստեղծություն, իսկ վաղն այս ամենը կդառնա վավերագիր, պատմություն:

Հեղինակը ժողովածուն նվիրել է իր եղբորը՝ «Սասնա ծռեր» ջոկատի հրամանատար, Արցախում հերոսաբար զոհված Սամվել Գևորգյանի և բոլոր զոհվածների հիշատակին:

Ժողովածուն հրատարակել է «Պարբերական» հրատարակչության տնօրեն Վրեժ Մարկոսյանը, առաջաբանը՝ Հրաչյա Մաթևոսյանի:

Մարդը, որ բառ է որոնում

ԱՆԿՆԹԱՐԹ: Մոնթե Մելքոնյան:

Անարդար էս աշխարհի դեմ թե կռիվ ունես, սիրտդ ճաքի էլ, քո կռիվը պիտի անես: Էլ ինչո՞ւ ես ծնվել, էլ ո՞ր օրվա համար ես ապրում: Թե քո կռիվը չանես, ճաքած սիրտդ նորից կճաքի ու հողը, մեր խռով հողը, կերերա քո ոտքերի տակ: Դու էդ հողի վրա այլևս տեղ չունես: Փոքր Մհեր չես՝ քո դեմ քարայր չի բացվի: Ի՞նչ պիտի անես: Ուրեմն տեր եղիր քո կռվին հենց էն գլխից:

Անարդար էս աշխարհում թե ասելու բառ ունես, սիրտդ ճաքի էլ, պիտի ասես: Կռվի նման բառն էլ պիտի չուշացնես: Ուշացնես՝ պարտվածի կռիվ կունենաս, պարտվածի բառ: Եթե չասես քո բառը, նրան նման սիրտդ նորեն կրճաքի: Ի՞նչ պիտի անես: Կռվի նման քո խոսքն ասա: Խոսքը նույնպես կռիվ է: Մեզ էլ պետք չեն պարտված կռիվներ, պարտված խոսքեր: Պարտվելու իրավունքի նման նաև պարտվելու տեղ չունենք:

Եվ մեր վերջին այս հողակտորը մեր ոգին է: Մենք մեր հողն ենք: Մեր հողը մենք ենք: Մենք մեր հողի, մեր ոգու մեջ ենք, ու կռվողը մեր հողն է: Մեր ոգին է կռվողը: Մեր էպոսը մեր Արցախով ելել ու նորից է կանգնել աշխարհի դեմ:

Հայն այսպես է կռվում: Հանուն հայրենյաց, նա իր արդար կռիվն է մղում:

Իր արդարատենչ կռիվն արել, իր մաքուր կռիվն է այսօր անում «Սասնա ծռեր» ջոկատի հիմնադիր, ծնված օրից արյունով ծուռ Ռուբեն Գևորգյանը: Նա իր կռիվն արել, տաք սիրտը հովացրել է վրեժով, բայց էլի կրակ սիրտը չի հովանում: Իր կռիվը կիսատ մնաց:

Սամվել ախպեր է կորցրել Արցախյան ճակատում, ախպեր-ծռեր է կորցրել հայոց սահմանքում, Արցախահողում: Երեկ վրեժով էր սիրտը հովանում, այսօր բառով. միայն բառով է սիրտը հովանում: Բառը՝ մեծագույն սպեղանի, բառը՝ բալասան: Ուրեմն ազատամարտիկը երկրորդ զենքը՝ գրիչն է վերցրել: Բանաստեղծ է և իր աչքով տեսածից, իր զգացածից չի փորձում մի քայլ էն կողմ գնալ: Նա իր էպոսային հազար ողորմին, հազար ափսոսն ունի: Ամենից առաջ ունի հող: Ոչ թե հողային զգացում, այլ հող: Դու ուրիշ կյանք չունես, եթե քո հողը վտանգի մեջ է: Մարդն ինքն իր հողն է: Դու քո հողը՝ քեզ ես պաշտպանում:

Եթե սիրով ես գործ անում
Եվ արածով ուրախանում,
Այդ վիճակից ավելի
Ոչինչ չկա նրանից:

ԳՅՈԹԵ

Ճարտարապետ Կարլեն Անանյան

Կարլեն Անանյանին մոտիկից ճանաչեցի, երբ Հայաստանից երիտասարդ ճարտարապետների մի փոքր խմբով 1957 թվականին մեկնեցինք Մոսկվա՝ մասնակցելու երիտասարդության համաշխարհային յոթերորդ փառատոնին:

ԽՍՀՄ ճարտարապետների տան սրահներում Միության բոլոր հանրապետությունների ճարտարապետների աշխատանքների հետ միասին ցուցադրվեցին նաև մեր աշխատանքները:

Կարլենը ներկայացրել էր իր անհատական աշխատանքներից մեկը՝ Ակնա լճի մոտակայքում կառուցվելիք, աշխարհում առաջին արեգակնային էլեկտրակայանի նախագիծը: Այդ խոշոր համալիր երիտասարդ ճարտարապետը լուծել էր հմտորեն, միասնական կոմպոզիցիոն անսամբլի մեջ, որի ֆունկցիոնալ տեխնոլոգիական անսովոր հիմքը ներդաշնակորեն զուգակցվում էր ազգային ճարտարապետության «ոգու» հետ՝ ավանդույթների ժամանակակից մեկնաբանությամբ:

Ցավոք, համալիրը չկառուցվեց, իսկ ինչքան օգտակար կլիներ նա այս օրերին: Նրա իրականացումը Հայաստանում կդառնար խոշոր երևույթ միջազգային ճարտարապետական կյանքում: Նախագծի մտահղացումով կառուցվեցին կայաններ՝ ԱՄՆ-ում, Ճապոնիայում, Ռուսաստանում և Ուկրաինայում:

Անանյանն իր ստեղծագործական ուղին սկսել է պոլիտեխնիկական ինստիտուտի ճարտարապետական բաժինը ավարտելուց հետո, երբ երկրում թափ էր առել հետպատերազմյան շրջանի մեծածավալ շինարարությունը: Երիտասարդ ճարտարապետը 1953-ին գործուղվում է «Հայարդնախագիծ» ինստիտուտ, որտեղ աշխատում էր իր սիրելի ուսուցիչ, ականավոր ճարտարապետ Ռաֆայել Իսրայելյանը:

Վարպետը միշտ բարձր էր գնահատում իր շնորհաշատ սանին:

Բազմաժանր է Կարլեն Անանյանի ստեղծագործական մոտ հիսուն տարիների վաստակը: Նրա կատարած նախագծերով Հայաստանում և նրա սահմաններից դուրս կառուցվել են բազմաթիվ շինություններ՝ արտադրական, բնակելի, քաղաքացիական, ճանապարհային, ինժեներական օբյեկտներ, ճարտարապետական փոքր ձևեր (քաղաքային մուտքեր, աղբյուր-հուշարձաններ, հայ անվանի գործիչներին նվիրված հուշատախտակներ, պատերազմում զոհված ռազմիկների հուշարձաններ և այլն):

Կարլենը միշտ ուրախությամբ ու հպարտությամբ է հիշում իր ուսուցչի՝ Ռաֆայել Իսրայելյանի տված գնահատականներն իր մասին՝ «Ճարտարապետ Կարլեն Անանյանը Հայաստանի առաջադեմ երիտասարդ ճարտարապետներից է: Դեռ ուսանողության տարիներից ես նկատել եմ (լինելով նրա նախագծերի ղեկավարը) նրա հարցախույզ միտքը, սերը դեպի ճարտարապետությունը, մեծագույն բարեխղճությունը: Հետագայում մենք երկար տարիներ աշխատել ենք նույն ինստիտուտում, սակայն ես միշտ շարունակել եմ հետաքրքրվել իր գործունեությամբ, համատեղ աշխատանքում հետևել նրա աճին, հաջող որոնումներին, սեփական ճարտարապետական լուծումներ գտնելու մեծ ձգտումներին: Այդ առանձնահատկությունը վառ կերպով արտահայտվում է Կարլենի վերջին աշխատանքներում, որտեղ նա իրեն դրսևորել է որպես հույժ-վարպետ, որոշակի ինքնուրույն ձեռագրով: Հիանալին Անանյանի ստեղծագործությունում նրա անհանդուրժելիությունն է, ոչ բավարարվածությունը, երբ գտնելով յուրիվ ընդունելի լուծումներ, նա շարունակում է իր մտքի զարգացումը, հասնելով առավել արտահայտիչ լուծումների»:

Տարիներ անց, տողերիս հեղինակը՝ ստեղծագործական մեկ հանդիպում ևս ունեցավ Կարլենի հետ, երբ 1985 թ. գարնանը Հայաստանի ճարտարապետի տան սրահներում բացվել էր նրա անհատական երկրորդ ցուցահանդեսը (առաջինը՝ 1974 թվականին):

Ցուցահանդեսը հաղթում էր իր բազմազանությամբ, ակնառու էր հեղինակի կառուցողական և պրոֆեսիոնալ մակարդակը, բարձր ճաշակը, սերը դեպի իր մասնագիտությունը: Ճարտարապետական գործերի կողքին կախված էին մեծ թվով գեղանկարչական աշխատանքներ՝ ջրաներկ թերթեր, ճեպանկարներ, էսքիզներ և այլն:

Տեսածս, անշուշտ, իր դրական ու հաճելի տպավորությունների հետ միաժամանակ հարուցեց տխուր մտքեր ևս: Բացի նրանից, որ մեր ճարտարապետները զրկված են ժողովրդականությունից, շատ հաճախ հենց ճարտարապետների միության շրջանակներում էլ կոլեգաները քիչ բան են իմանում միմյանց կատարած գործերի մասին, եթե չլինեին դեպքից-դեպք անհատական կամ համագումարից-համագումար կազմակերպված ցուցահանդեսներ:

Արդյունաբերական-ինժեներական կառույցների ճարտարապետությունը ամենադժվար ճյուղերից է: Օբյեկտի տեխնոլոգիական սխեման թելադրում, սահմանափակում է ճարտարապետի հնարավորությունների ներդրումը, դժվարացնում տպավորիչ պատկերի ստեղծումը (արտահայտչականություն): Եվ երբ հազվագյուտ դեպքերում հաղթահարվում է այդ «պատնեշը», պահպանվում է շենքի գեղագիտական և ուտիլիտար գործոնների անխախտ «չափաքանակը», դա համարվում է մեծ հաջողություն: Գլխավորը նաև արդյունաբերական խոշոր համալիրների, դրանց վարչական շենքերի և բնակելի տների նախագծման ընթացքում առաջացած դժվարությունների, պրոբլեմների հաղթահարումն է: Զարմանալին այն է,— ասում է Անանյանը,— որ հաճախ դրանք չեն վնասում, այլ օգնում են նախագծողին, նա խորանում է իր գործի մեջ, հմտանում, ձեռք բերում համառություն՝ հասնելու լավագույն ճարտարապետական լուծման, ոչ այնքան էլ «ճարտարապետական նյութից», արթնանում է նրա միտքը, լայնացնում մտահորիզոնը, զգացնել տալիս գործի նշանակությունը, որի ավարտը, ի վերջո, օգնում է նրա ինքնահաստատմանը:

Դժվարին գործն ունի իր ոչ պակաս անգամ երևացող գրավչությունը և թովչանքը: Այսպիսով «արդյունաբերական» անվանումը ինչ-որ տեղ սիմվոլիկ է, որովհետև պարզվում է, որ այն անպայմանավորված է, խորհրդավոր, և օգտակար ու մոտ ճարտարապետի նկարչի մտքին:

Ճարտարապետ Անանյանն իր սկզբունքային դիրքորոշումներով ու ներշնչանքով է ղեկավարվել ստեղծագործական բազմաթիվ աշխատանքներ ստեղծելիս: Ճարտարապետությունում տեղ գտած «ավելորդությունների» դեմ 1956 թ. որոշումները թերևս չեն կարողացել Անանյանին ենթարկել նոր հոսանքին, շենքերի տափակին ձևավորումներին, հետևել մոդայիկ «կոնստրուկտիվին»: Դրանց հաստատումը Երևանի № 5 հացի և Վանաձորի «Ավտոմատիկա» գործարաններն են, որոնք զարդարում են այդ քաղաքների փողոցների կառուցապատումները: Այստեղ հեղինակը շենքերի ճակատների ռիթմիկ մասնատմամբ, լավ գծանկարված տարրերով (մի դեպքում կամարային) բացվածքների գործարանային մասշտաբներով, ընդգծված համեստ ՙքիվագոտիներով (զուգակցված քարե շարվածքի հարուստ ֆակտուրայի հետ) ամբողջություն է հաղորդել շենքերի ներքինին:

Կարճ ժամանակահատվածում նա նախագծում է Վեդիի, Սարատով քաղաքի և Ջրաշատի գործարանները, Գյումրիի խոզ-համբերի կոմբինատը, Երևանի պահի գործարանը, ռետինատեխնիկական իրերի գործարանի արտադրամասն ու յամպերի գործարանի վարչական շենքը, Սևանի ապակեմեկուսիչների գործարանային մեծ համալիրը, Արզնիի բրեմբերգը, Երևանի էլեկտրատեխնիկական գործարանի բնակելի և վարչական շենքերի համալիրը: Բարձր գնահատականի է արժանանում Երևանում կառուցված քիմռեակտիվների գործարանը (ճարտ. Վ. Ավետիսյանի հետ):

Անանյանի քաղաքացիական ճարտարապետության գործերի շարքում առանձնահատուկ տեղ ունի և արժանի է դրվատանքի Սոչիի 500 տեղանոց ծովափնյա պանսիոնատը:

Վերջին տարիներին, լինելով Երևանի գլխավոր ճարտարապետի տեղակալ, Կարլեն Անանյանը կարճ ժամանակում նախագծել է (ճարտ. Մինասյանի հետ) 280 տեղանոց «Արցախ» հյուրանոցը, որը պիտի կառուցվեր քաղաքի բուսաբանական այգու մոտ:

Մեծ ցուցակ է կազմում Անանյանի նախագծերով իրականացված ճարտարապետական փոքր ձևերը: Դրանք հուշաղբյուրներ են Պեմզաշենում, Սպիտակում, Գորիսում, Երևան—Իջևան մայրուղու վրա և այլուր:

Մոտ 40 հուշարձանների հեղինակ է նա, որոնք նվիրված են անվանի պետական և մշակույթի գործիչներին՝ կատարված համով-հոտով, տակտով, ու մեծ վարպետությամբ: Այդ իրար չնմանվող, գողտրիկ կառույցները դիտողի վրա թողնում են այնպիսի անսովոր տպավորություն, որ կարծես թե քանդակագործական աշխատանքներ լինեն, խոսուն-նորատիպ: Անանյանը մեծ մարդկային ներշնչանքով է նախագծել մոնումենտալ կոթողներ՝ նվիրված Հայրենական պատերազմում զոհված հերոսներին: Դրանցից մեկը Նոյեմբերյանի շրջկենտրոնի բարձունքում վեր խոյացած կարմրագույն տուֆից կանաչն է, ինչպես այն անվանում են տեղացիները: Նույն զգացումներով է ղեկավարվել Անանյանը՝ ստեղծելով Արցախի Վերիշեն գյուղի հուշարձանը:

Ճարտարապետության բնագավառում Անանյանի ձեռք բերած հաջողությունները մեծապես պայմանավորված են հեղինակի վառ արտահայտված նկարչական ձիրքով:

Ջրաներկը Անանյանի ձեռքում խոսուն է: Ժողովրդական նկարիչ Ն. Նիկողոսյանը ասել է. «Կարլենն իր գործով ճարտարապետ է, հոգով՝ գրաֆիկ, ունի լավ ձեռք, գիտի հարմոնիա, գիտի գրաֆիկայի լեզուն, նա կհասնի մեծ բարձունքների»:

Այսպիսին է մեր գործընկերը՝ ճարտարապետ, նկարիչ Կարլենը, որը 30 տարի ակտիվորեն մասնակցել է Հայաստանի ճարտարապետների միության աշխատանքներին:

Գոհար ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ
ՀՀ վաստակավոր ճարտարապետ

Աստղագուշակ

ՁՈՒԿ

(ՓԵՏՐՎԱՐԻ 19-Ը— ՄԱՐՏԻ 20)

Ունեն երկված անհատականություն: Երազկոտ են, ազնիվ, սակայն միաժամանակ ամաչկոտ են, ոչ ինքնավստահ և դժվար են կողմնորոշվում ու հստակ որոշումներ ընդունում: Մարդիկ քեզ համարում են պատվարժան, գիտակից ու վստահելի անձնավորություն: Ունես միտք և հաճելի բնավորություն, որից օգտվում են ուրիշները, քանի որ նախընտրում ես չկռվել:

Պարզ տեսնում ես աշխարհի սխալները և երևակայությամբ դրանք ուղղելու ծրագրեր մտմտում: Պարտականություններ չես սիրում ստանձնել և փախչում ես մենակությունից: Հաջողերանքից ոգևորվում ես և դառնում ինքնավստահ ու լավատես:

Առողջությունից բողոքելու պատճառ չունես, թեև կազմվածքդ ուրիշների համեմատ թույլ է: Հաճախ ավելի երիտասարդ ես երևում, քան տարիքդ է, և ապրում ես մինչև միջին ծերություն:

Ամենախոցելի տեղերդ ոտքերդ են և շնչառական օրգանները: Շատակեր ես: Սիրում ես, որ մարդիկ քեզ խրոխտ ու միշտ քեզ համարում ես հանցանքների զոհ:

«ՁԿԱՆ» ծնունդները սովորաբար տնեն նուրբ և տկար արտաքին, չարաճճի, լայն բացված ու երազկոտ աչքեր և գեղեցիկ մազեր: Խոշորակազմ չեն, ունեն գեղեցիկ սրունքներ և ձեռքեր:

Կյանքում գլխավոր նպատակդ ուրիշներին օգնելն է: Բնականաբար, կապվում ես կարիքավորների և հիվանդների հետ, որ սատար լինես: Հարմար ես մանկավարժության, մատակարարման գործի, հաշվապահության և դիվանագիտական աշխատանքի համար: Ու նաև այնպիսի գործերի, որոնք պահանջում են դատողականություն և գրավչություն: Երբ ծանր աշխատանք է վիճակվում, կարող ես նվիրվել մինչև վերջ: Միաժամանակ կարող ես ծույլ լինել և շուտ վհատվել:

Սովորաբար դրամ սիրում ես ոչ թե այն ունենալու, այլ նրա բերած ապահովության համար: Սիրում ես գյուղական կյանքը և ազատությունը, որ կարողանաս ազատ թափառել: Տունն այն տեղն է, ուր բարեկամներդ գտնում են լավ ընդունելություն և իրենց հոգսերն ունկնդրող կարեկից հոգի:

Անհ ինչու բարեկամներ շատ ունես, որոնք քեզ համարում են ազնիվ, օգտակար և գթողության պատրաստ: Հավատարիմ ես բարեկամներիդ և գնահատում ես նրանց մտերմությունը: Ամեն ինչից վեր ես դասում համերաշխությունը և դրա համար միշտ տեղի ես տալիս ուրիշների ցանկություններին: Իսկական բարեկամներդ խուսափում են քեզ ցավ պատճառել, որովհետև միշտ հիշում են, որ արժանանալու են քո պարսավանքին:

Առանց սիրո կյանքը քեզ համար անիմաստ է: Ունակ ես խորունկ զգացումի:

Սիրո և ամուսնության մեջ «ՁԿԱՆ» ծնունդները կապված են ընտանիքին, կողակցի հանգստի և հաճույքների նկատմամբ նրբանկատ են ու պատրաստակամ:

«ՁԿԱՆ» ամուսինը գուրգուրացող է, ուշադիր, փափկանկատ և քաղաքավարի:

«ՁԿԱՆ» ամուսինը առատաձեռն է, բայց երբեմն նաև՝ կծծի: Եվ եթե նա ստանում է բարի խորհուրդ ու ճիշտ կողմնորոշում, և գործն էլ հարմար է՝ կլինի լավ ամուսին:

«ՁԿԱՆ» կինը հոգեկան և զգայական հատկություններով շատ հարմար է ընտանեկան կյանքի համար: Նա շատ ազնիվ, սիրելի, նվիրված ու համակրելի կողակից է: Հեշտությամբ է հարմարվում շրջապատին, համակերպվող է և հեշտությամբ ամուսնուն կապում է տան հետ:

«ՁԿԱՆ» ուժեղ տեսակն ունի հետևյալ դրական հատկանիշները.

Մարդկանց հանդեպ ունի գործոն համակրանք: Առաքինությունները ավելի կրավորական են, քան գործնական: Եթե ունենա իսկական բարեկամներ և քաջալերիչ միջավայր՝ կարող է մեծ հաջողությունների հասնել:

«ՁԿԱՆ» բացասական հատկանիշները:

Հոռետես է և հազածվողի մշտական վախ ունի: Միշտ կարծում է, թե մարդիկ ուզում են իրենից ազատվել: Նրան թվում է, թե իրեն չեն հասկանում և ինքն ապրում է անխիղճ աշխարհում: Ներփակվում է ինքն իր մեջ և ընկճվում: Եթե նա հասկանա, որ իր ամենամեծ թշնամին այդ արատն է, հեշտությամբ կհաղթահարի այդ ծանր զգացումը, ավելի երջանիկ կլինի ու կհասկանա, որ մարդիկ այնքան էլ անխիղճ ու թշնամական չեն, ինչպես ինքն է կարծում:

«ՁՈՒԿԸ» պետք է շատ ամաչկոտ չլինի և հավատ ունենա իր ուժերին: Այն ժամանակ նա վստահորեն կկողմնորոշվի, թե ինչ է ուզում ինքը, ինչ է սիրում և ինչ է ատում: Պիտի կարողանա գնահատել իր արժանիքները և հասկանա, որ դրանք ի զորու են հաղթահարել և՛ իր սխալները, և՛ դժվարությունները, որ ծառացել են նրա առջև: Ու նաև պիտի լավ իմանա, որ մեծ նպատակի դեպքում կարող է շատ մեծ հաջողություններ ունենալ:

«ՁՈՒԿԸ» համատեղելի է Խոյի, Ցուլի, Խեցգետնի, Կարիճի, Այծեղջյուրի և Ջրհոսի հետ:

Անհամատեղելի է Երկվորյակի, Կույսի, Աղեղնավորի հետ:

«ՁԿԱՆ» նախասիրությունները.

Գույնը՝ մանուշակագույն, թիվը՝ 5 և 8, օրը՝ հինգշաբթի, քարը՝ աքուամարին, մետաղը՝ մածուց (անագ), բուսականությունը՝ ծովեզրյա տարածք:

Արդարությունը պահանջում է

Նորվեգիայի աշխատանքային հարցերով բժշկական հանձնաժողովը վճռականորեն առաջարկում է չծխողների տարեկան արձակուրդը երկարացնել երեք օրով:

Հանձնաժողովի ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ ծխողները աշխատանքի ժամանակ շաբաթը առնվազն մեկ ժամ կորցնում են ծխելու համար, հետևապես էլ նրանք մեկ ժամ ավելի քիչ են աշխատում, քան չծխողները: Բացի այդ, չծխողներն ավելի հազվադեպ են վերցնում հիվանդության թերթիկ:

Հանձնաժողովի կարծիքով, արդարացի կլինի, եթե չծխող աշխատողների տարեկան արձակուրդը, որպես պարգև, ավելացվի երեք օրով: Բացի վերն ասվածից, նրանք իրենց առաջարկությունը հիմնավորում են նաև նրանով, որ չծխողները հարկադրված կուլ են տալիս ծխողների ծխախոտի ծուխը և վնասում իրենց առողջությանը:

Օստապ Բենդերը կնախանձեր

Իհարկե, Ջեկ Լոնդոնի նկարագրած «ոսկու տենդը» չի մտնում դրամ վաստակելու այն 400 համեմատաբար ազնիվ եղանակների մեջ, որոնք հայտնի էին նշանավոր կոմբինատոր Օստապ Բենդերին:

Սակայն մեր ժամանակներում գտնվել է մեկը, որը հնարել է ոսկի ձեռք բերելու 401-րդ եղանակը և, ըստ որում, առանց Քրեական հանցանքի հոգնեցուցիչ նամփորդության: Այդ մարդը, որն ապրում է Ֆիլադելֆիայում, քաղաքային իշխանություններին առաջարկեց իրեն վաճառել ոչ մեծ եկեղեցու գլխից հանված թիթեղյա տանիքը: Չբմտոռանանք նշել, որ այդ եկեղեցին գտնվում էր մետաղյա դրամների ձուլման և հատման ձեռնարկության հարևանությամբ:

Քաղաքի հայրերը զարմացան, բայց որպեսզի չբկորցնեն «բարերարի» առաջարկած բավական կլոր գումարը, շատ արագ համաձայնեցին այդ գործարքին: Եվ որքան եղավ նրանց զարմանքը, երբ իմացան, որ ձեռներեց ամերիկացին, հալելով թիթեղյա տանիքը, ստացել է ութ կիլոգրամ մաքուր ոսկի:

Պարզվում է, որ տարիներ շարունակ, ոսկին հալելու ժամանակ նրա մասնիկները ծխի հետ ծխնելույզով դուրս են եկել և նստել շրջակայքի և առաջին հերթին՝ եկեղեցու թիթեղյա տանիքի վրա:

Միակ առավելությունը

Մյունխենի մերձակայքում տեղի ունեցած երկաթուղային վթարի ժամանակ տուժած 130 ուղևորների թվում էր նաև 22-ամյա Քրիստինա Վայսը: Ուրիշ խեղումների հետ վնասվել էր նաև նրա լսողական ապարատի մկանը: Սակայն, ինչպես պարզվեց, այդ վնասվածքը հանգեցրել էր ոչ թե լսողության կորստի, այլ հակառակը՝ ուժեղացրել էր լսողությունը:

Հիմա Քրիստինան ստիպված է օրվա մեծ մասը անցկացնել հատուկ պաշտպանական ձայնամեկուսիչ ականջակալներով: Բայց անգամ այդ վիճակով, աշխատատեղում նա լսում է գործընկերների ձայները և հարևան սենյակում տեղադրված հեռախոսի զանգը:

Փորձերը ցույց են տվել, որ նա 15—20 մետրի վրա որսում է ձեռքի էլեկտրոնային ժամացույցի ընթացքը և նույնիսկ՝ բակում խոտերի աճի ձայնը:

Քրիստինայի նախատագիրը մյուս մահկանացուների համեմատությամբ ունի միայն մեկ առավելություն՝ գուցե թե խոր ծերության ժամանակ նա նորից սկսի լսել այնպես, ինչպես բոլորը:

Հավի խելք

Ֆրանսիական Տուր քաղաքի թռչնաբուծության ինստիտուտում որոշեցին պարզել, թե հավերն ինչ չափի վանդակներ են նախընտրում: Սարքավորվեցին մեխանիզմներ, որոնց վրա հարմարեցվեցին զանազան կոճակներ: Դրանց սեղմումով կարելի էր հետ տանել կամ մոտեցնել վանդակապատերը: Փոփոխվող տարածները թեև մի մեծ խելքով աչքի չեն ընկնում (հիշենք «հավի ուղեղ» հասկացությունը), սակայն, այնուամենայնիվ, գլխի ընկան ինչն ինչոց է և... ետ ուրիշ ոչինչ:

Հավի ութ բնակիչներից միայն երկուսը ավելացրին իրենց բնակտարածությունը: Երկուսը, ընդհակառակը, փոքրացրին, իսկ մնացած բնակիչների մեծ մասը, խաղալով կոճակների հետ, որոշեց ոչ լայնացնել և ոչ էլ նեղացնել բնակմակերեսը: Դե, հավ են, էլի, ինչ-ներին է պետք մեծ տարածություն:

Սակայն բնությունն անիմաստ է: Ի՞նչ իմանաս, գուցե հավերը ավելի խորքն են նայում, այսինքն՝ արմատներին: Վանդակը, մեծ է այն, թե փոքր, մեկ է՝ վանդակ է: Այո, հետաքրքիր կլիներ իմանալ, թե այդ կոճակների մեջ «ելք» է այնպիսին, որ պարզապես բացեր վանդակի դուռը:

Այստեղ վավերագրվում է մեր պատմությունը

ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ

ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտը հիմնադրվել է 1959 թ. [illegible]

[illegible] կան և բանահյուսական արխիվներում պահվում են (19-րդ դ. վերջ—20-րդ դ. սկիզբ) արժեքավոր նյութեր, ինչպես նաև հետագա տարիների հավաքչական աշխատանքների ժամանակ կատարված գրառումներ:

Հոռոմ. տեսարան պեղումներից:

Մրրուհի և Ստեփան Լիսիցյանների արխիվ-կաբինետում պահպանվում են ազգագրության և ժողովրդական պարարվեստին նվիրված նյութեր, ձեռագրեր և հարուստ գրադարան:

Ինստիտուտում երկար տարիներ գործում է դոկտորական ատենախոսությունների պաշտպանության մասնագիտացված խորհուրդ, ուր «Հնագիտություն» և «Ազգագրություն» մասնագիտություններով պաշտպանել են Հայաստանի, Վրաստանի, Ադրբեջանի, Լենինգրադի և այլ վայրերի գիտական կենտրոնների ներկայացուցիչները:

Ձեզ ենք ներկայացնում մեր զրույցը ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի տնօրեն, պատմական գիտությունների դոկտոր ԱՐԱՄ ՔԱԼԱՆԹԱՐՅԱՆԻ հետ:

— Պարոն Քալանթարյան, եթե փորձենք ճշտել ինստիտուտի անելիքներն ու խնդիրները, ապա սխալված չենք լինի, եթե ասենք, որ այստեղ վավերագրվում է մեր պատմությունը: Դուք համաձա՞յն եք նման բնութագրման հետ:

— Կարծում եմ, որ դրա մեջ հիմնական գնահատականը կա: Այո, ինստիտուտի գիտական կոլեկտիվը, հենվելով անցյալի հարուստ ժառանգության և ավանդույթների վրա, լայն աշխատանքներ է ձեռնարկում Հայաստանի վաղ շրջանի պատմության, հայ պետականության ծագման, Հայաստանի վաղ քրիստոնեության և հետագա դարերի պատմության, մշակույթի, ժողովրդի կենցաղի, կյանքի, բանարվեստի, թատրոնի, պարարվեստի բնագավառներում: Դաշտային հետազոտական աշխատանքների շնորհիվ ձեռք են բերվում նյութական և հոգեկան մշակույթին վերաբերող մեծաքանակ նոր տվյալներ:

1991 թ. ապրիլ ամսից ինստիտուտն անցել է գիտական աշխատանքների կազմակերպման նոր՝ պայմանագրային սկզբունքին: Գործում են 20 թեմատիկ խմբեր, որից 10-ը հնագիտական, 4-ը ազգագրական, 2-ը վիմագրական, մեկական՝ Արցախի, մարդաբանության և էթնոսոցիոլոգիայի:

[illegible]

[illegible] ծով: Գլխավոր պատճառը հանրապետությունում ստեղծված տնտեսական բարդ իրավիճակն է: Սակայն դա նաև անմիջապես հետևանք է թեմաների պայմանագրային համակարգում եղած թերություններին, սխալ պլանավորմանը, ոչ ժամանակին ֆինանսավորմանը:

Այնուհանդերձ, ինստիտուտը կարողացել է երկու տարիների ընթացքում որոշակի աշխատանքներ կատարել այդ ուղղությամբ: Գործել են միջազգային արշավախմբերը, հին մայրաքաղաքների (Դվին, Արտաշատ, Արմավիր) խմբարշավները, Շիրակի երկրագիտական թանգարանի հետ համատեղ անտիկ Բենիամինի արշավախումբը, վիմագրական արշավախումբը:

Անհատական գործուղումների միջոցով Հայաստանի տարբեր շրջաններում և Արցախում հավաքչական մեծ աշխատանքներ են կատարել բանագետները, ազգագրագետները, էթնոսոցիոլոգները:

— Հայտնի է, որ Հայաստանի հնագիտական ուսումնասիրությունը կատարվում է գիտահետազոտական, դաշտային աշխատանքների և լաբորատոր-անալիտիկ ուղղություններով: Չէի՞ք ցանկանա ավելի մանրամասնել, թե ի՞նչ է ընդգրկում իր մեջ հնագիտական ուսումնասիրություն հասկացությունը:

— Այստեղ պրոբլեմները բավականին շատ են և ժամանակագրորեն՝ ընդարձակ (հին քարեդարից մինչև ուշ միջնադար): Հիմնական խնդիրներն են պարզել մշակութային փոխառնչությունները վաղնջական ժամանակներից, Հայկական լեռնաշխարհի տարբեր ցեղային միությունների մշակույթների յոկալ առանձնահատկությունները, հայկական առաջին պետականությունների ծագման, զարգացման հարցերը, Հայաստան—Միջագետք, Հայաստան—Իրան, Հայաստան—Կովկաս մշակութային կապերը, Հայաստանը հելլենիստական աշխարհում, Միջնադարյան բազմաբովանդակ մշակույթը, արհեստները, կրոնը, շինարվեստը և այլն: Այս խնդիրների մեջ մեծ տեղ են գրավում մշակութային շերտերի պարզաբանումները, ժամանակագրական հարցերը և ճշգրտումները: Ծավալուն ուսումնասիրություններ են կատարվում պալեոլիթի, բրոնզեդարյան մշակույթի զարգացման երեք փուլերի (վաղ, միջին, ուշ) մշակութային հար-

[illegible]

[illegible] թյան արդյունավետության վրա: Այդ դժվարությունները ինչպե՞ս են հաղթահարվում ձեզ մոտ:

— Հաղթահարելը շատ դժվար է, այնուամենայնիվ, փորձում ենք չհուսահատվել: Անբարենպաստ պայմանները չեն խանգարել 1993—1994 թթ. շարունակել թեկուզ և սակավ, դաշտային, հետազոտական աշխատանքները: Բացառիկ արդյունքներ ունեն հայ-ամերիկյան, հայ-բելգիական և հայ-իտալական արշավախմբերը, որոնք ռեգիոնալ ուսումնասիրություններ են կատարում Շիրակում, Արարատյան դաշտում և Սևանի ավազանում: Պեղվում են շատ հետաքրքիր հուշարձաններ (Հոռոմի և Աղթամիրի վաղ բնակավայրերը), նյութերը մշակվում են գիտական բարձր մակարդակով և մեքենայական մշակման ենթարկվում: Բացի բուն հնագիտական և պատմամշակութային տարբեր խնդիրներից մ. թ. ա. 5—1-ին հազարամյակի սահմաններում, լուծվում են նաև Շիրակի և Արարատյան դաշտի հնեալանդշաֆտային բնութագրի հետ կապված հարցեր:

Շարունակվում են աշխատանքները քարեդարյան հուշարձանների ուսումնասիրության ուղղությամբ: Պեղումներ են կատարվել Լուսակերտ 1-ին քարայրում (Բ. Երիցյան), որի գտածոները վերաբերում են մուստերյան, միջինի և վերին պալեոլիթյան ինդուստրիալ մշակույթին:

Պեղվում են Մեծամորի մեծ դամբարանաբլուրները, որոնք բացառիկ նյութ են տալիս միջին բրոնզի մշակույթի վերաբերյալ (Է. Խանզադյան):

1992—1993 թթ. Լոռի-բերդում բացվել է 30 մ ավել տրամագիծ ունեցող կրոմլեխով միջին բրոնզեդարյան դամբարան՝ որմնանկարների մրճացրոքներով (Ս. Դևեջյան): Ուրարտական շրջանի դամբարաններ են պեղվել Մարտունու շրջանում, Արգիշտիխինիլիում (Ի. Կարապետյան): Արժեքավոր նյութեր են տալիս Ախուրյանի շրջանի Բենիամին գյուղի մոտ գտնվող անտիկ բնակավայրերի և դամբարանադաշտի պեղումները (Ֆ. Տեր-Մարտիրոսով): Այստեղ բացվում են Աքեմենյան և հետագա դարերի ճարտարապետական համալիրներ, հարուստ հնագիտական նյութերով: Ծուրթ վեցամյա ընդմիջումից հետո, վերսկսվել են Արտաշատի պեղումները (Ժ. Խաչատրյան):

Շարունակվում է միջնադարյան հուշարձանների ուսումնասիրությունը: Դվինում վերջին 3 տարիներին յուրջ հետազոտման է ենթարկվել կաթողիկե եկեղեցին: Մասնակի պեղումներ են կատարվել Ամասիայի, Վանաձորի, Սպիտակի պաշտամունքային կառույցներում (Գր. Կարախանյան):

Երկարատև ընդմիջումից հետո վերսկսվել են նաև Վահանավանքի արշավախմբի աշխատանքները (Գր. Գրիգորյան):

Արդեն 3-րդ տարին է, որ կատարվում են Ղրիմի Սուրբ Խաչ եկեղեցու ուսումնասիրությունը և յայնածավալ պեղումներ (Ֆ. Բաբայան): Այդ բացառիկ կրթա-մշակութային օջախը մեծ դեր է կատարել Ղրիմի հայ գաղութի կյանքում 14—18-րդ դդ.: Վկանական հա- [illegible] ուսումնասիրությունը և [illegible] հարցերով [illegible] զբաղվում են Ղրիմի հու-

Արտաշատ. կավե արձանիկ (մեր թվարկությունից առաջ 1-ին դար):

շարձանների պահպանության կազմակերպությունները:

Քայլեր են կատարվում ստեղծելու հաշվողական խումբ, տարբեր գիտական ուղղությունների գծով նյութերի և ծրագրերի մեքենայական մշակում կատարելու համար: Անհրաժեշտություն է ծագել ստեղծել նյութերի համապարփակ մի բանկ:

Հանրապետության նախագահի անմիջական օգնությամբ ինստիտուտը ստացել է համակարգիչներ, որոնք օգտագործվելու են խիստ նպատակային:

— Պարոն՝ Քալանթարյան, գիտական ինստիտուտն անհնար է պատկերացնել ա-

Լճաշեն. պեղված դամբարան (մեր թվարկությունից առաջ 1-ին հազարամյակի սկիզբ):

ռանց հրատարակությունների: Մանավանդ ձեր պարագային, երբ շարունակաբար անհետի ծավալի նյութ է կուտակվում:

— Անկեղծ ասած, հրատարակչական գործը անմխիթար վիճակում է: Պատրաստի կան շուրջ 40 մենագրություն, որոնց մի մասը տարիներ շարունակ գտնվում են գիտությունների ակադեմիայի հրատարակչությունում:

Ներկայումս տպագրվել է «Կիլիկիայի և հարակից շրջանների հայ բանահյուսությունը» վերտառությամբ աշխատանքը (հեղ.՝ Վ. Սվազլյան), որի հովանավորությունը վերցրել էր Անթիլիասի կաթողիկոսարանը:

1994 թ. ինստիտուտում կազմակերպվել է հնագիտական դաշտային աշխատանքների արդյունքներին նվիրված նստաշրջան, որի թեզերը տպագրվել են:

Գիտական աշխատողները մասնակցել են Հր. Աճառյանին նվիրված նստաշրջանին, ինչպես նաև Գյումրիում կայացած Շիրակի պատմամշակութային ժառանգությանը նվիրված նստաշրջանին: Ընդհանուր առմամբ, միայն զեկուցումներով հանդես են եկել շուրջ 80 գիտաշխատող, որոնց զեկուցումների թեզերը հրատարակվել են: Նվազել են գիտական ամսագրերում հոդվածների հրապարակումները:

1993 թ. հրատարակվել է 3 մենագրություն և շուրջ 60 հոդված, որոնց մի մասը արտասահմանյան գիտական ամսագրերում:

Ինստիտուտը հրատարակում է 5 մատենաշար՝ «Հնագիտական պեղումները Հայաստանում» (19 հատոր), «Հայաստանի հնագիտական հուշարձանները» (15 հատոր), «Հայ վիմագրություն» (6 հատոր), «Հայ ազգագրություն և բանահյուսություն» (24 հատոր), «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ» (13 հատոր):

Մատենաշարերը լայն ընդունելություն են գտել մեզ մոտ, սփյուռքում և արտասահմանյան մասնագետների շրջանում: Եվ արդեն երրորդ տարին է, որ ոչ մի հատոր լույս չի տեսնում՝ գիտությունների ակադեմիայի տպագրական համակարգում տեղ գտած խափանումների, նյութերի, էլեկտրաէներգիայի պակասի պատճառով:

(ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտին նվիրված մեր զրույցի շարունակությունը կարդացեք թերթի հաջորդ համարում):

ՀՈՒՄՈՐ

...Եվ լրտեսը հաղորդեց Հայաստանից

Մեր հարևան պետություններից մեկի հատուկ ծառայությունը լրտեսական նպատակներով Հայաստան է ուղարկում մի փորձառու հետախույզի:

— Քո խնդիրն է ուսումնասիրել հասարակական կարծիքը: Ոչ մի դիվերսիա, ոչ մի ահաբեկչություն: Տարբեր քաղաքներում, թաղամասերում, տարբեր խավի բնակչության շրջանում կուսումնասիրես, թե ի՞նչ տրամադրություններ ունեն մարդիկ, ի՞նչ են խոսում քաղաքականության, միջազգային անցուդարձի, իշխանությունների գործունեության մասին և շտապ գեկուցագիր կուղարկես,— այդպես հանձնարարեցին նրան:

Փորձառու գործակալը, որը հիանալի հայերեն գիտեր, ժամանեց Երևան, մեկնեց Գյումրի, Կապան, օրեր շարունակ անցկացրեց ու ձայնագրեց տարբեր մարդկանց խոսակցությունները, նույնիսկ հեռախոսազրույցները: Եղավ բանվորների ու ուսանողների, գիտնականների ու հողագործ ֆերմերների շրջանում, մանկապարտեզներում, գրասենյակներում, խանութներում, մշակութային միջոցառումներին ու ամեն ինչ խորությամբ ուսումնասիրելուց հետո, մի մեծ զեկուցագիր ուղարկեց կենտրոն.

«Ես բացահայտված եմ, անհրաժեշտ է նոր գործակալ ուղարկել: Երևան ժամանելուն պես, մարդիկ իմ ներկայությամբ խուսափեցին հայերեն խոսելուց, բոլոր քաղաքներում, գյուղերում տարբեր խավի մարդիկ ինձ տեսնելիս, իրար հետ խոսում են ծածկագրերով, նույնիսկ հեռախոսային զրույցների ժամանակ հայերն անմիջապես զգում են, որ ես լրտեսում եմ ու դարձյալ խոսում են ծածկագրերով: Համակարգիչների օգնությամբ վերծանելու համար ուղարկում եմ այդ ծածկագրերից մի քանիսը: Խնդրում եմ վերծանեք և հետևությունները անեք:

«Բարև... բարև... 405—415, 410—425, 395—405, 425—440...», կամ՝ «Բարի լույս... լույս շտվին, տվին, տարան... Հազարին՝ 105—115, 115—120, 100—107, 113—118, 87—107»: Նաև, ինձ թվում է, թե բոլորը, բացահայտելով ինձ, սկսել են հետապնդել և նույնիսկ կռահել, թե ես որ երկրի լրտեսն եմ: Ցավոք, նրանք շատ մոտ են ճշմարտությանը, որովհետև իրենց զրույցներում վերը նշված թվերից բացի, օգտագործեցին որոնվող երկրի անունը: Իրենց առօրեական խոսակցությունը, թվերից բացի, կազմված է որոշ աշխարհագրական տեղանուններից.

Թուրքիա, Արու-Դաբի, Սիրիա, Դուբայ, Իրան, Մեղրի, Սաղախլո...» Չեմ հասկանում, թե դրանց կողքին ինչու են օգտագործում Չինաստան-Հնդկաստան-Սինգապուր տեղանունները: Հավանական է, ինձ մոլորեցնելու համար:

Միակ բանը, որ ստույգ ճշտել եմ, դա այն է, որ հայերը վերջին ժամանակներս գյուղատնտեսական նոր, բարձր բերքատու մշակաբույսեր են աճեցրել: Նրանք նույնիսկ ձմռան ցուրտ պայմաններում ստանում են նոր տեսակի բույսեր՝ հումանիտար յուղի, հումանիտար բրինձ, հումանիտար ցորեն, հումանիտար ոսպ: Այս բույսերի բերքատվությունը հասնում է հազարավոր տոննաների և յուրջ մրցակցության հեռանկար է բացում մեր շուկայի համար: Փորձեցի հրկիզել դաշտերը, բայց նախ չգտա, երկրորդն էլ՝ հիշեցի, որ ինձ արգելված է դիմել դիվերսիոն գործողությունների: Մի խոսքով, ոչ միայն բացահայտված եմ, այլև չեմ հասկանում նոր հայերենը: Սպասում եմ լրացուցիչ հանձնարարականի: Գաղտնի երկրի, գաղտնի գործակալ № 401—416, կոդ՝ Իստամբուլ: Վերջ»:

Հակահետախուզության շահերից ելնելով, մենք էլ չենք հրապարակում գործակալի քաղաքացիությունը:

«Մկների ժողովը». Նոր տարբերակ

Գրականության թանգարանից ուրախ լուր ստացվեց. գտնվել է հանրահայտ «Մկների ժողովը» առակի նոր, մինչ օրս անհայտ մի տարբերակ: Թանգարանի աշխատողները հրաժարվեցին այն տրամադրել մեր թղթակցին, պատճառաբանելով, որ հրատարակելու են և վաճառելու միայն տարադրամով: Բայց ընդառաջելով մեր թղթակցի համառությանը, չզլացան պատմել բովանդակությունը:

Ըստ այդ տարբերակի, կատվի դեմ հանրահավաք անող մկները, չկարողանալով որոշել, թե ով պետք է զանգը կախի կատվի շալակին, մի կոմպրոմիսային որոշում են ընդունել: Ժողովի մասնակից Մատոն առաջարկում է հրաժարվել զանգը կախելու տարբերակից և հակակատվային բովանդակությամբ թերթ հրատարակել: Այդ առաջարկը ձայների անհրաժեշտ թվեր չի հավաքում: Այդ ժամանակ, վիճակը փրկելու համար, Զամբոն առաջարկում է մի կոմպրոմիս. հրատարակել թերթ, բայց «Զանգուլակ» խորագրով: Առաջարկությունը հավանության է արժանանում, և ժողովը որոշում է կատվի դեմ պայքարելու համար հրատարակել «Զանգուլակ» թերթը, որին սիրով աշխատակցում են Խղոն, Զայոն, Մատոն, Ալյոն, Բայոն, Փոստոն, Համբոն, Զամբոն և այլ մկնիկներ:

Թերթի հովանավորներն են դարձել Մկստանից շատ հեռու ապրող, մեծահարուստ փորսուղը և խավարասեր խլուրդը: Դե ինչ, կատվի վտանգի առաջ զգակիցները համախմբվում են, այդպես ավելի անվտանգ է և տրամաբանական:

Հիրավի, ուսանելի տարբերակ:

Պարենի նախարարությունից հաղորդեցին

Քիչ առաջ հանրապետության պարենի նախարարությունից մեզ ուրախալի լուր հաղորդեցին. կաթնեղենի (կաթի, թթվասերի, մածնի...) գների ամենամսյա ներքական հաջող բարձրացումից հետո, նախարարությունը նույն հաջողությամբ 0113/44135 հրամանով հանձնարարել է կաթի բոլոր ձեռնարկություններին սկսել նոր տեսակի մածնի արտադրությունը, որը կոչվում է «Հայ մտավորական»: Հաշվի առնելով նախկինում մտավորականության նստակյաց և բարեկեցիկ կյանքը, որը պատճառ է դարձել բնակչության մտավոր խավի վնասակար նարպակալմանը, նոր մածունը յրիվ յուղազերծ է: Այն մատչելի է բոլոր մտավորականներին, քանի որ արտադրվում է նոր տարաներով և սահմանված են նոր գներ: Եթե շատ առաջ մեկ շիշ մածունը արժեր 31 կոպեկ, իսկ հետագայում՝ 30, 40, 80 դրամ, իսկ այժմ՝ 110 դրամ, ապա «Հայ մտավորականը» արժե ընդամենը 1 դրամ 30 լումա և 10 դրամ 50 լումա, որը, ինչպես տեսնում եք, մատչելի է բոլորին: Գեղեցկացել ու հարմարավետ են դարձել նաև տարաները, նախկին կես լիտրանոց անհարմարավետ շշերի փոխարեն, նոր մածունը արտադրվում է 10 և 20 գրամանոց շշերով, որը հնարավորություն կտա մեր մտավորականներին, ամեն օր ծոցագրպանում պահել բարմ մածուն, կամ ուղղակի դրամապանակում, որը միշտ դատարկ է:

Այդ կապակցությամբ նախարարությունը առևտրի նախարարության հետ համատեղ հանձնարարել է բոլոր խանութներին, ճաշարաններից, ռեստորաններից, ընդունել մածնի տարաներ: Սիրելի երևանցիներ, խանութներին հանձնեք ձեր տանը եղած նովոկաինի, պենիցիլինի, ինսուլինի, ստրեպտոմիցինի, ամպիցիլինի, ֆուրացիլինի, վոլտարենի օգտագործած սրվակները՝ նոր մածունը անխափան մատակարարելու համար:

Տիկնայք և պարոնայք

Ինչպես տղամարդիկ նման չեն կանանց, այնպես էլ՝ կանայք նման չեն տղամարդկանց... Սակայն խոսքը վերաբերում է ոչ թե անատոմիական, այլ այն տարբերություններին, որոնք գալիս են գեներից և հոգեբանական այն դրսևորումներից, որոնք, թվում է, կարող էին դաստիարակության ազդեցության շնորհիվ ժամանակի ընթացքում փոփոխվել: Բայց պարզվում է, որ այդ տարբերությունները տղամարդկանց և կանանց ուղեկցում են ողջ կյանքի ընթացքում: Ֆրանսիական «ՄԱՐԻ ՔԼԵՐ» ամսագիրը հրապարակել է այդ տարբերությունների ցանկը, որոնց մի մասն այսօր ներկայացնում ենք մեր ընթերցողներին:

1. Տարբերությունները ի հայտ են գալիս դեռ օրորոցում: Ինչպես պարզվել է բուժանձնակազմի դիտարկումներով՝ տղաները անվերջ շուռումուռ են գալիս, իսկ աղջիկները չռում են աչքերը:

2. Տղամարդկանց ուղեղը մոտ 200 գրամ ավելի է կշռում, քան կանանց ուղեղը, այսինքն՝ միջին հաշվով 1350 գրամ:

3. Կանայք ավելի լավ են կողմնորոշվում հոտերի (բույրերի) հարցում, սակայն օծանելիքների մասնագետների 80 տոկոսը տղամարդիկ են:

4. Հոգեկան ընկճվածությունը կանանց մոտ երկու անգամ ավելի է պատահում, քան տղամարդկանց:

5. Կանանց երաժշտական լսողականությունը ավելի բազմակողմանի է: Լսողականություն ունեցող վեց կանանց ընկնում է նույն լսողականությունն ունեցող ընդամենը մեկ տղամարդ:

6. Քնած ժամանակ խորդում է տղամարդկանց 48 տոկոսը, իսկ կանանց՝ 22:

7. Ամերիկյան ռնաբան Դեբորա Տանենը պարզել է, որ տղամարդիկ սովորաբար ունիդի արտահայտում են իրենց զանկությունը, իսկ կանայք երկար-բարակ պատմում են խոսակցության նյութի շուրջ:

8. Խաղերի հարցում տղաները ավելի հնարագետ են և ունեն առավել մեծ երևակայություն: Այսպիսի հետևությունն են արել խաղալիք արտադրող ամերիկյան կազմակերպությունները:

9. Անձնական խնդիրներով կանայք 3 անգամ ավելի շատ են զանգահարում հեռախոսով և այդ զբաղմունքին օրական նվիրում միջին հաշվով 20 րոպե, իսկ տղամարդիկ՝ 6:

10. Վիժումները ավելի հաճախ տեղի են ունենում այն ժամանակ, երբ պտուղը արական սեռի է: Ուժեղ սեռը ընդհանրապես ավելի քիչ է կենսունակ: 20 տարեկան հասակում 100 աղջկան ընկնում է 98 պատանի: 60 տարեկանում այդ անհամամասնությունը ավելի է խորանում: Տղամարդիկ կազմում են այդ տարիքախմբի ընդամենը 40 տոկոսը:

11. Ֆրանսիայում անցկացված հարցումները ցույց են տվել, որ ընտանեկան բյուջեների 69 տոկոսը տնօրինում են կանայք:

12. Կանայք երկու անգամ ավելի են ենթակա ալկոհոլի ներգործությանը, քանի որ ալկոհոլը օրգանիզմից օտարող ֆերմենտը տղամարդկանց մոտ ավելի ակտիվ է, քան կանանց:

13. Գիշերային մեզը չպահող դեռահասների 90 տոկոսը տղաներ են:

14. Տղաները ավելի ընդունակ են մաթեմատիկայի մեջ: Օժտված 12 երիտասարդ գիտնականի ընկնում է ընդամենը մեկ աղջիկ:

15. Ֆետիշացումը բացառապես տղամարդկային հատկանիշ է:

16. Կանայք ավելի հաճախ նախընտրում են քաղցրահամ ուտելիքները, իսկ տղամարդիկ՝ աղի:

17. Կանայք ավելի արագ են յուրացնում օտար լեզուները:

18. Ծվեյցարացի ռնաբան Էդիթ Ակեմբեկի ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ կանայք 5 անգամ ավելի շատ են օգտագործում «հնարավոր է», «թերևս», «մի քիչ» արտահայտությունները, քան տղամարդիկ: Կանայք 3 անգամ ավելի շատ հարց են տալիս և հաճախ հարցը նրանից են կրկնում:

19. Տղամարդիկ սովորաբար արագ ու հաստատ են որոշում ընդունում, իսկ կանայք՝ երկար մտածելուց և մտերիմների հետ խորհրդակցելուց հետո:

20. Հոգեբուժական հաստատությունների հիվանդների մեջ տղամարդիկ նրկնակի ավելի են:

21. Փոքրիկ տղաները ավելի երկար քնի կարիք ունեն, քան աղջիկները: Սակայն 6 տարեկանից մոտ աղջիկները մեկ ժամ ավելի են քնում:

Ամսագիրը գտնում է, որ տարբերությունների այս ցանկը լրիվ չէ, և չէր էլ կարող ավարտուն լինել:

Հեռախոս՝ 224426

...Սակայն ինչո՞ւ են գոռում աղանդավորները

— Ալլո՞... 224426-ի՞ց է...

— Այո, «Նպատակը» ձեզ լսում է:

— Ես կարո՞ղ եմ չներկայանալ. անկեղծ ասած վախենում եմ:

— Ինչի՞ց...

— Նրանցից. տարօրինակ մարդիկ են, հավաքվում են, փակում դռները ու սկսում են գոռալ:

— Ի՞նչ են գոռում:

— Ես հենց դրա համար եմ զանգել՝ ի՞նչ են գոռում, ինչո՞ւ են գոռում, ասում են, թե նրանք էլ քրիստոնյաներ են, ուրեմն՝ ինչո՞ւ են գոռում:

— Տիկին, խնդրում եմ հանգիստ և մանրամասնորեն պատմեք ձեզ անհանգստացնող հարցի մասին:

— Ուրեմն ես իմ ընտանիքով ապրում եմ մի շենքում, մեր հարևան բնակարանը ինչ-որ աղանդի հավաքատեղի է, գալիս են հիմնականում երիտասարդներ: Ուրախ, զվարթ ջահելներ են: Մի քանի րոպե հետո սկսում են քարոզ լսել, մի քիչ հետո սկսվում է զարհուրելին: Գոռում են բոլորը՝ «Տե՛ր, տե՛ր, արի՛, փրկի՛» և նման բաներ: Մեր տանը փոքրիկները վախենում են, դե ինչ, մենք՝ մեծերս էլ ենք վախենում: Հաճախ եմ տեսել, թե ինչպես այդ «աղոթքներից» հետո բնակարանից դուրս են եկել ուռած աչքերով, գրգռված մազերով ջահելներ, իսկ աղջիկները բարձրաձայն հեկեկում են, սրտաճաք լաց լինում: Իսկ չէ՞ որ մեր՝ քրիստոնեական հավատքը սովորեցնում է լուռ, նույնիսկ մտքում աղոթել, ցածրաձայն դիմել տիրոջը, թողություն խնդրել: Ես հասկանում եմ, որ Եվրոպայից ու Ամերիկայից ջունգլիներ են գնում քարոզիչներ՝ կրթելու, աստվածապաշտ դարձնելու վայրենի վարքուբարքով ապրող հեթանոս ցեղերին: Իսկ ի՞նչ նպատակով են այդ քարոզիչները գալիս մեզ մոտ՝ աշխարհի ամենահին քրիստոնեական երկիրը ու... մեզ սովորեցնում վայրենի վարքուբարք: Այո՛, այո՛, մի ծիծաղեք, եթե դուք էլ լսեք նրանց, դուք ձեզ անտառում կզգաք: Ու դեռ ասում են, թե իրենք էլ քրիստոնյա են: Մի՞թե դրան վերջ չկա՞:

ՓՈՔՐԻԿ ԵՐԿԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

...Իսկ թոռնիկս մարդ է

Կարող է ծիծաղելի թվալ, եթե ես իմ մասին հաղորդեմ հետևյալը. մանկավարժ եմ, թոշակառու, աշխատանքի վետերան: Ամբողջ կյանքում երեխաներ եմ դաստիարակել, կրթել, կյանքի ուղեգիր տվել: Հիմա դարձել եմ անզոր, անօգնական՝ իմ սեփական ընտանիքի պրոբլեմների առաջ: Տնտեսական, էներգետիկ ճգնաժամը, պատերազմական իրավիճակը արտաքուստ միայն նյութական ու ֆիզիկական հոգս էին: Հիմա պարզ դարձավ, որ ժամանակ էր պետք, որ դրսևորվեին դրանց բարոյահոգեբանական հետևանքները, երիտասարդները դարձել են եսասեր, ամեն մեկն իր մասին է մտածում: Հարսս իր էշն է քշում, մեղադրում տղայիս, որ չի կարող ուրիշների նման վաստակել, կուշտ ընտանիք պահել, տղաս իր էշն է քշում, մեղադրելով կնոջը, որ նա դարձել է անհատապաշտ, եսասեր, իր քաղքենիական պահանջներից այն կողմ ոչինչ չի տեսնում: Իմ «խաղաղարար» ջանքերը երկու կողմից ընդունվում են սրբեռով. ձեր դարն անցավ, ձեր դեղատոմսերով ձեր հիվանդությունները բուժեք, մեր գործերին՝ մի խառնվեք: Վերջ: Ու ամեն շաբաթ հարսս մի ձեռքին ճամպրուկ, մյուս ձեռքին թոռնիկիս բռնած հորանց տուն է գնում. Հաջորդ շաբաթ տղաս թոռնիկիս «առևանգում է» մեզ մոտ ու խեղճ երեխան շվարած, շփոթված, չգիտի որ կողմ թեքվի, ում լսի, ում հավատա: Նրա վիճակն ամենածանրն է: Երեխան ունի իր ներաշխարհը, իր ընկալումներն ու ըմբռնումները, իր շահերը: Իսկ մեծերը նրա հետ վարվում են ինչպես խաղալիքի, եթե հանկարծ մի ցանկություն է հայտնում, նյարդայնացած ծնողները հարձակվում են վրան.

— Լռի՛ր, դու էիր պակաս մեզ սովորեցնող:

Ամեն զրկանքին կդիմանամ, այս մեկին դիմանալ չեմ կարող: Եվ ոչ ոքի հետ չեմ կարող կիսվել, հանգստանալ: Բոլորը՝ նույն հոգսերի մեջ թաղված, ամեն մեկը իր ցավով տապակված: Որոշեցի ձեզ հեռաձայնել: Նախորդ համարում լավ էր գրել մեկը՝ նա ամաչում էր ստեղծված վիճակի համար: Ես, հավատացեք, ամաչում եմ, որ 40 տարի բարություն, պարկեշտություն, սեր ու հավատարմություն եմ քարոզել, իսկ մեր տանը հիմա քաոս է. ի՞նչ պատասխան տամ թոռնիկիս, ախր նա մարդ է, լուրջ մարդ, ամեն ինչ տեսնում ու հասկանում է: Ինչո՞ւ նա պետք է տառապի ծնողների եսասիրության համար:

Գ. ԱՇՈՒՂՅԱՆ

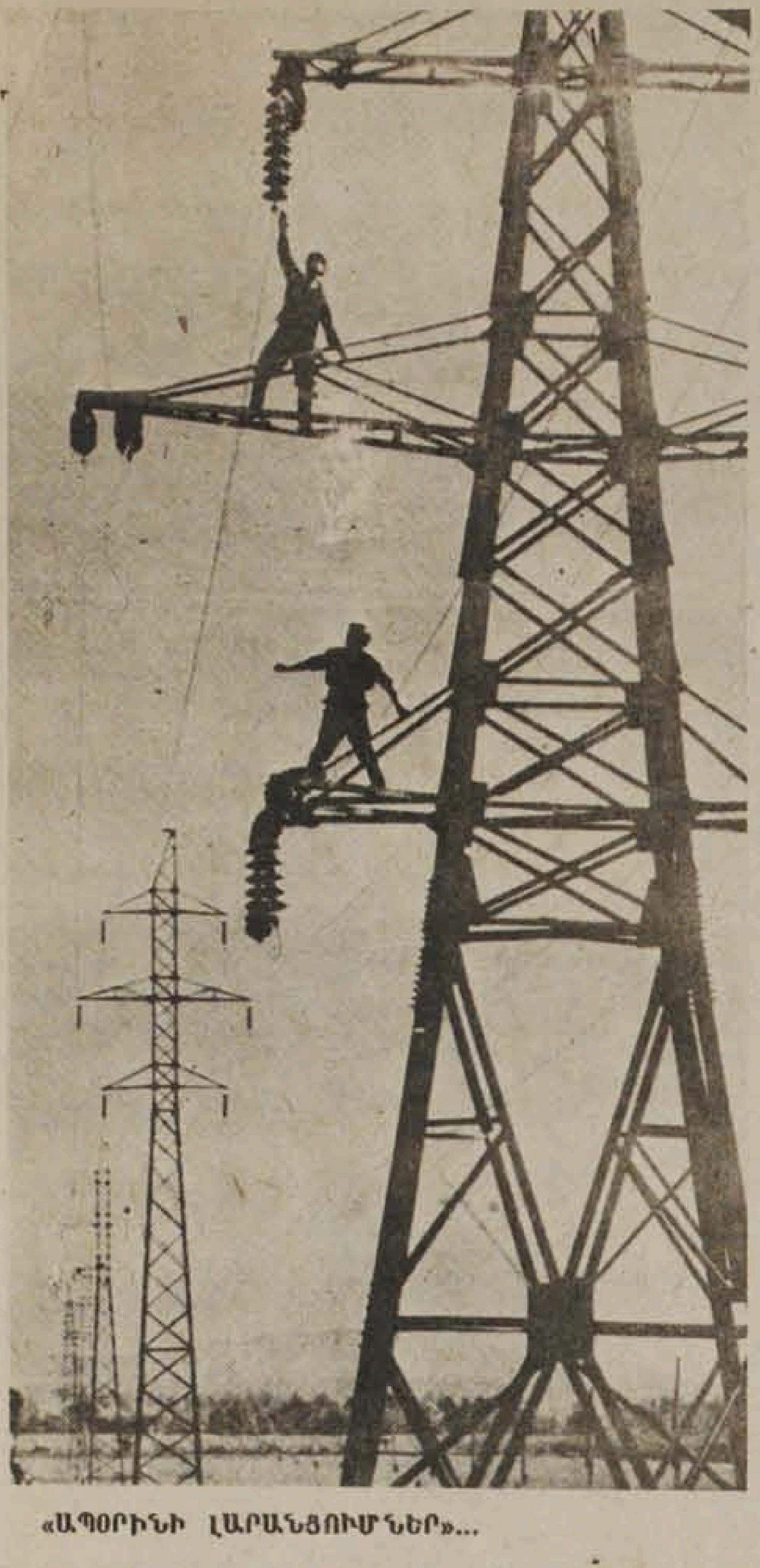

«ԱՊՐՈՒՆԻ ԼԱՐԱՆՑՈՒՄՆԵՐ»...

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑՈՒՀԻՆ

Նվարդ Մադոյան–Տարագչյան

Մեր առաջին հանդիպումը Նվարդի հետ 1968 թվականին էր, Մոսկվայի ասպիրանտուրական հանրակացարանում:

— Այն ժամանակ ես Երևանի համալսարանի սփյուռքահայ ուսանողուհի էի,— հիշում է տիկին Նվարդը:— Արձակուրդներ էին, և մեկնում էի տուն, հարազատներիս մոտ: Օդանավակայանում դժվարություններ կային: Հայ աղջիկներ պատահեցին և տեսնելով վիճակը, հրավիրեցին հանրակացարան: Երկու օր մնացի այնտեղ: Ուրախ եմ, որ Դուք էլ հիշեցիք ինձ:

Ասում է Նվարդը և նորից անդրադառնալով իր առաքելությանը, ոգևորված շարունակում.

— Ինչ էլ որ անելու լինենք Հայաստանի համար, դարձյալ քիչ է: Ինչ հերոս տղաներ ունենք, ինչ կանայք, որ դիմանում են այս պայմաններին:

Նրա կենսագրական տվյալները հայագետի, հասարակական գործչի և հրապարակախոսի ձևավորման ամբողջացումն են՝ սփյուռքահայ առաջադեմ կնոջ նկարագրով:

Ավարտել է Բեյրութի Ջառուհի Հակոբյան վարժարանը, Երևանի պետական համալսարանի բանասիրության ֆակուլտետը, մասնագիտական կրթությունը համեմատական լեզվաբանության գծով շարունակել Փարիզի Սորբոնի համալսարանում և ապա դասախոսել Հալեպի համալսարանում:

...Նա այս անգամ ավելի մնաց Երևանում, քան նախատեսել էր: Չնայած տկար առողջությանը, մեկնեց Ղարաբաղ, մասնակցեց երևանյան մի՛ շարք կարևոր միջոցառումների: Այո, ճիշտ կռահեցիք, նրա այցելությունները Հայաստան՝ Հայրենիքին օգնելու նպատակով են: Նվարդ Մադոյան-Տարագչյանը «Քեզ համար, Հայաստան» բարեգործական միության Հալեպի բաժանմունքի պատասխանատուն է: Երկար ժամանակ եղել է կանանց բարեգործական ընդհանուր միության ատենապետուհին:

«Քեզ համար, Հայաստան» բարեգործական կազմակերպությունը հիմնվել է 1990 թվականին՝ համասիրիական կանանց հանձնախմբի, Դամասկոսի և Հալեպի մշակութային միության, եկեղեցական անվանությունների կին ներկայացուցիչների և գաղութի մտավորական կանանց համագործակցությամբ:

Կազմակերպությունը մասնակցում է «Հայաստան» հիմնադրամին, Արցախին ցույց տրվող նյութական օգնությանը, օգնում է Խարբերդի մանկատանը, հաշմանդամ ազատամարտիկներին: Վերջերս կազմակերպությունը Արարատյան թեմի առաջնորդ Գարեգին սրբազանին դիմել էր ծնողազուրկ ստեղծագործող երեխաներին պարբերական օգնություն ու նպաստ հատկացնելու առաջարկով:

— Արցախը մեր ամբողջ հայությանը միացրեց մեկ ցավի շուրջ,— ասում է տիկին Նվարդը:— Քանի որ մեր պատմությունը ունեցավ նաև գաղութային իրավիճակ, ազգային դիմագիծը պահելու համար Հայրենիքի՝ Հայաստանի բարգավաճման գաղափարը մեր համախմբող ուժն է: Մեր բոլոր ջանքերը ուղղված են հայրենիքին: Դրա համար էլ ընտրել ենք «Քեզ համար, Հայաստան...» անունը:

Հայրենասիրությունը ոչ միայն Նվարդ Մադոյան-Տարագչյանի գործելակերպում է, այլև «Զարթոնքի» էջերում տեղ գտած բազմաթիվ հրապարակախոսական հոդվածներում:

Կ. ՍԱՄՎԵԼՅԱՆ

Մարդը՝ բնության մասնիկը

Մենք ապրում ենք բնակարաններում, հագուստ ենք կրում, հիվանդության դեպքում օգտագործում քիմիական դեղանյութեր, տեղափոխվելիս օգտագործում ենք ինքնաշարժեր ու օդանավեր: Մենք հետազոտում ենք հյուլեն ու տիեզերքի հեռավոր համաստեղությունները, մենք ուղեծրում միջմոլորակային ճամփորդությունների մշտական գործող կայաններ ենք կառուցում, արբանյակների օգնությամբ տեսնում ու լսում հեռավոր աշխարհամասեր, նույնիսկ հեռվից հայացք նետում մեր Երկիր մոլորակի վրա...

— Իսկ գիտե՞ք, որ ստամոքսի ցավերի լավագույն բուժիչը դաղձն է, ուրցը: Այո՛, այո... Շաքարախտին շատ է օգնում դեղձի կորիզի միջուկըն ու մոշի տերևը, ալոճի արմատը:

Այսպես, տարված տիեզերքի հետազոտման ներկա և գալիք ծրագրերով, հանկարծ ուշքի ենք գալիս, լսելով Արտաշատի շրջանի Մխչյան գյուղի բնակիչ Հովհաննես Ավագյանին:

Մենք հեռացել ենք բնությունից: Ասես հավատացել ենք մեր իսկ հնարած գնահատականին, թե մարդը կռվում և հաղթում է բնությանը, մարդը՝ ամենազոր արարածը: Իսկ մարդը չհաղթեց բնությանը: Նա ջրամբարներ ու ջրանցքներ կառուցեց, կանաչապատեց ու անտառով ծածկեց հազարավոր հեկտարի անապատներ ու չնկատեց, որ նույն ժամանակ մոլորակի մեկ այլ տարածությունում նույնքան բերրի հողեր հողմահարվեցին, հողատարվեցին, անապատ դարձան ու նույնքան անտառներ ոչնչացան հրե ճիրաններում: Չհասկացանք, որ դա բնության հավասարակշռող հզոր օրենքն է անում, որ մարդը հասկանա, թե ինքը՝ նորին մեծություն ՄԱՐԴԸ, բնության մի մասնիկն է միայն և ոչ թե նրա տիրակալը:

— Բնության հետ չի կարելի խաղալ, նրան արհամարհել, բայց նրանից օգտվել, սովորել կարելի է,— իր փիլիսոփայությունն է զարգացնում Հովհաննես Ավագյանը և պատմում իր աշխատանքների, իր սիրած զբաղմունքի մասին, որին նվիրել է տասնամյակներ: Նրա պատմածը, անշուշտ, կհետաքրքրի և՛ գիտնականներին, և՛ մեր բոլոր ընթերցողներին:

— Հայաստանում անհիշելի ժամանակներից ժողովրդական բժշկության մեջ օգտագործվել են զանազան դեղաբույսեր: Դեռ 4-րդ դարում Արծրունին ստեղծել է մի այգի, որտեղ աճեցրել են դեղաբույսեր:

1700 անուն դեղանյութեր, մեծ մասը բույսերից, բուսական ծագում ունեցող, հիշատակում է 15-րդ դարի բժշկապետ Ամիրդովլաթ Ամասիացին:

Դեղաբույսերի կազմության կենսաակտիվ նյութերը բարեբար ներգործություն ունեն մարդու առողջության վրա, զորացնում են ֆիզիկական և մտավոր ուժերը, աշխատունակությունը, կանխում մի շարք հիվանդությունների զարգացումը և կարգավորում օրգանիզմի նեյրոէնդոկրին խանգարման ընթացքը:

Երկար տարիներ Հայաստանի տարածքից դեղաբույսերի անհաշվենկատ, անբարեխիղճ հավաքը, նախկին տնտեսությունների բազմաքանակ մանր եղջերավոր անասունները լեռնալանջերի բուսականությանը ահռելի վնաս պատճառեցին: Վերջին տարիներին գտնվեցին սրտացավ մարդիկ, որոնք նկատեցին այդ վնասը և ահազանգեցին: Մեզ մոտ դեղաբույսերը ներմուծվում են բարձր արժեքով, մեծ մասը ժամկետանց, չի երաշխավորված դրանց պիտանելիությունը: Մինչդեռ հողատերերը պատրաստ են եկամտաբեր մշակաբույսեր ցանել: Ստորև նշված բոլոր դեղաբույսերը մշակվում են մեզ մոտ, ես ստացել եմ բավականին սերմեր, որոնք կարող են հեկտարների բերք տալ:

Երկար տարիների պրպտումների շնորհիվ, հանրապետության լեռնալանջերից հավաքած դեղաբույսերից և վայրի պտուղներից իմ կողմից մշակվել են տասը տեսակ թեյեր, որոնք գնահատականի են արժանացել նախկին համամիութենական թեյի ֆաբրիկայի, բժշկական գիտությունների ակադեմիայի սննդի ինստիտուտի հանձնաժողովների կողմից: Հիշյալ թեյերի համար հայտեր եմ հանձնել նախկին ԽՍՀՄ-ի արտոնագրային փորձաքննությանը 1991 թ. օգոստոսի 15-ին: Ստացել եմ դրական պատասխան և բոլոր 10 հայտերի համար արտոնագիր ստանալու որոշումներ: ԽՍՀՄ-ի անկումից հետո այն անցել է Ռուսաստանի Դաշնությանը՝ իմ համաձայնությունից հետո: Հիշյալ բուժիչ սննդամթերքի ստացման համար, թեյերից մեկի փնջի մեջ, որը կոչվում է «Արմենիա», օգտագործել եմ ծիրանի ծաղիկը: Ծիրանի ծառի ծաղիկները թափելուց հետո կրկնակի և եռակի չափով բարձրանում է այդ թանկարժեք մրգի բերքատվությունը: Ծիրանի ծառը ամեն տարի լիառատ ծաղկում է, բայց ամեն տարի բարձր բերք չի տալիս: Ցրտահարումները, ծաղկավիժումը վնասում են բերքին: Բայց, պարզվում է, այգեգործը նույնիսկ անբերրի տարվա համար կարող է ապահովել իր եկամուտը, բայց ոչ թե քիչ բերքի բարձր գներով, այլ օգտագործելով ծաղկաթերթերը: Հանրապետությունում մոտ 2 հազար հեկտար ծիրանենի կա, յուրաքանչյուր հեկտարի վրա աճում է 200 ծառ, իսկ մեկ ծառը մինչև 4 կգ ծաղկաթերթիկ է տալիս: Դրանից կարելի է պատրաստել ազգային թեյատեսակ, որը բացի հաճելի բուրմունքից, մեծապես օգնում է սրտանոթային համակարգի աշխատանքին: Բժշկության հայտնի է ծիրանի, նրա չրի օգտակարությունը սրտային հիվանդների համար: Դրան չի զիջում և ծաղկաթերթիկը, որը նաև կավելացնի գյուղացու ընտանեկան բյուջեն:

Հանրապետությունում կան դեղաբույսեր, որոնք իրենց բուժիչ և էկոլոգիական տեսակետից անփոխարինելի են: Դրանք տեղ են գտել կարմիր գրքում: Ուրիշ դեղաբույսերի հետ միասին ես մշակում եմ նաև այնպիսի դեղաբույսեր, որոնք մեր հանրապետությունում չկան: Ստացել եմ բավականին սերմեր՝ հեկտարներով մշակելու համար: Ունեմ բավականին հումք, որոնց ժամկետն անցնում է:

Նշված թեյերը եթե արտադրվեն, ծիրանենին, փշատենին ավելի շատ կտարածվեն մեր հանրապետությունում:

ՓՇԱՏի ծառերը տարածված էին Արարատյան դաշտում: Կոլեկտիվացումից հետո էլ մինչև 60-ական թվականները աշխօրի դիմաց փշատ էին տալիս: Հետո ծառերը զանգվածաբար արմատախիլ արվեցին:

Նշեմ, որ փշատի ծաղիկն օգտագործել եմ «Արարատ» կոչվող թեյի փնջի մեջ: Բացի դրանից, փշատի պտուղը, պտղի մաշկը, տերևները անփոխարինելի դեղամիջոց են:

ԿԱՐՄՐԱՆ (տամարիքս), որի ծառերն այս երկու տարվա ընթացքում անհետացան: Ծաղիկները մտնում են «Սիս» կոչվող թեյի փնջի մեջ: Ծաղիկների ճյուղերը, արմատները օգտագործվում են որպես դեղամիջոց:

ՏԱՆՁ վայրաճ. բժշկության մեջ օգտագործվում է որպես դեղամիջոց: Սակայն ծառերի մեծ մասը գլխատված են: Օգտագործվում է ութ տեսակ թեյերի փնջի մեջ: Մարդիկ կստանան բարձր եկամուտ, եթե նորից աճեցնեն այդ ծառերը:

ԱԼՈԷ. ծաղիկները, պտուղը բժշկության մեջ օգտագործվում են որպես դեղամիջոց: Օգտագործվում է թեյերի փնջի մեջ:

Մշակում եմ առանց փշի մասուր, ունեմ տնկանյութ և սերմեր: Պտուղն օգտագործել եմ թեյերի փնջի մեջ:

ՈՒՐՑԱԴԱՂՁ (ցիտրոն հատուկ). Հայաստանի բույսերի կարմիր գրքում է: Ունի յուրահատուկ համ և բուրմունք: օգտագործվում է «Մովինար» կոչվող թեյի փնջի մեջ: Թեյերի համտեսի ժամանակ արժանացել է մասնագետների ուշադրությանը:

Ստացել եմ սերմեր՝ տարածելու համար...

ԵՐԻՑՈՒԿ դեղատունկ, որ մեր հանրապետության տարածքում չկա և ամենալավ դեղամիջոցներից է: Այն կտարածվի և ամեն ոք կարող է օգտագործել. մտնում է «Ամերիկանկա» կոչվող թեյի փնջի մեջ:

Թեյի ՎԱՐԴԸ «Ռոզա» կոչվող թեյի փնջի կարևոր մասն է:

ԽՆԿԵՂԵԳԸ Հայաստանի բույսերի կարմիր գրքում է:

«Առողջապահություն» հանդեսի 1—2 համարում 1992 թվականին նշել եմ խնկենեգի առավելությունների մասին. բազմատեսակ հիվանդությունների դեղամիջոց, օդն ախտահանող, ջուրը թորող, մոծակներին վանող և այլ հատկություններ ունի:

Արմատը ծամում են տարբեր վարակիչ համաճարակներից պաշտպանվելու համար, խոլերայից, գրիպից, բծավոր տիֆից: Խնկենեգը մշակելու կարիք չունի, բազմամյա բույս է, միայն ջրի կարիք ունի: Կեղտոտ ջուրը վրայով անցնում է և դառնում մաքուր, ախտահանված: Սա բնության կատարյալ հրաշքներից է: Իսկ որքան քիմիական նյութեր են օգտագործվում ջրի ախտահանման համար: Պատկերացրեք, որ ամեն մի բանջարանոցի մոտ, առվի վրա խնկենեգի թփեր լինեն. կգա կեղտոտ ջուրը, կանցնի խնկենեգի վրայով ու ախտահանված կմտնի ձեր բանջարանոցն ու այգին: Իսկ չէ՞ որ մաքուր, մանրէներից զերծ ջուրը օգտակար է թե՛ բույսերին, և՛ թե մարդկանց:

Կարող եմ շարունակել իմ աճեցրած դեղաբույսերի ցանկը:

Խնդիրն այն է, որ իմ կամ մեկ ուրիշի կատարած աշխատանքը աննպատակ չմնա, որ գտնվեն մարդիկ կամ կազմակերպություններ, որոնք արտադրական նպատակով շարունակեն իմ դրած հիմքը: Հիմա սեղանիկների վրա հաճախ եմ տեսնում Արևմուտքում արտադրած նոր թեյատեսակներ՝ հաղարջի, բալի, կեռասի, ելակի, մորու: Հավատացեք, իմ առաջարկած 10 փնջերի գործը մասնագիտական հիմքի վրա դնելուց հետո միջազգային շուկայում մրցակից չի ունենա:

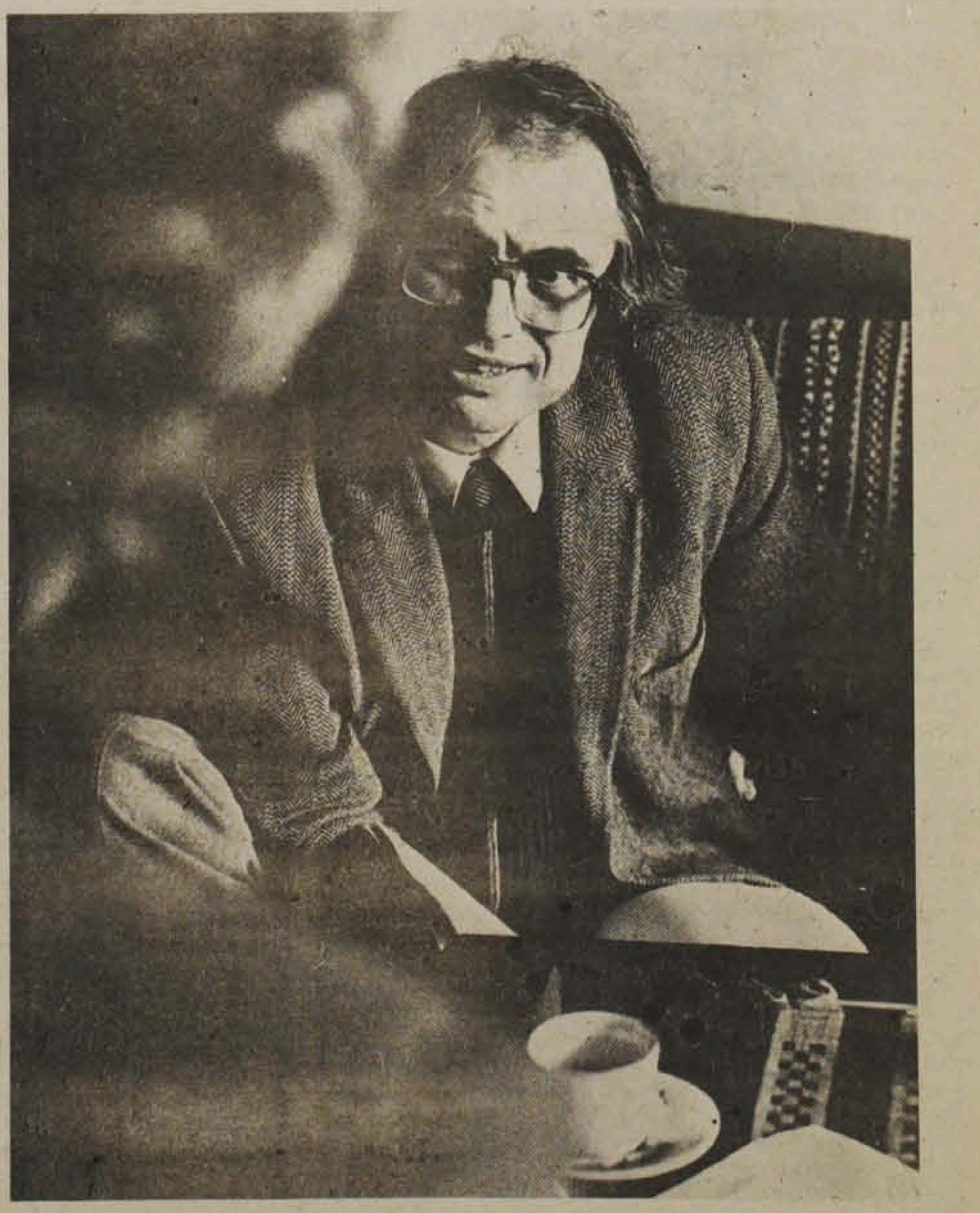

ԱԿՆԹԱՐԹ: Կոմպոզիտոր Տիգրան Մանսուրյան:

Ժպիտներ

Գիտահետազոտական ինստիտուտում կանանցից մեկը աշխատանքի է գալիս դեմքի կապտուկներով.

— Այդ ո՞վ է քեզ այդպես նախշել,— անհանգստանում են ընկերուհիները:

— Ամուսինս:

— Իսկ մենք կարծում էինք, թե նա գործուղման մեջ է:

— Ես էլ էի այդպես կարծում:

°°°

Երբ ամերիկյան աստղագնացներն իջնում են լուսնի վրա, Լ. Ի. Բրեժնևը Կրեմլ է հրավիրում մեր տիեզերագնացներին և ասում.

— Ամերիկացիներն արդեն լուսնի վրա են: Հարկավոր է առաջ անցնել նրանցից: Մենք այստեղ խորհրդակցեցինք և որոշեցինք ձեզ իջեցնել Արևի վրա:

Տիեզերագնացները հուզվեցին, խառնվեցին իրար...

— Մենք պատրաստ ենք կատարելու Հայրենիքի ցանկացած առաջադրանքը... բայց չէ՞ որ այնտեղ անմիջապես մոխիր կդառնանք:

— Ինչ է, ընկերներ, ձեր կարծիքով, այստեղ հիմարնե՞ր են նստած: Որոշված է, կթռչեք գիշերը:

°°°

Վագոնի խցիկներից մեկում նստած են երկու ուղևոր: Նրանցից մեկը երկար զննում է դիմացինին և ապա ասում.

— Գիտե՞ք, եթե բեղերը չլինեին, դուք շատ նման կլինեիք իմ կնոջը:

— Հա, բայց ես բեղեր չունեմ:

— Տեսնում եմ, իսկ կինս ունի:

°°°

— Լսիր, Աբրահամ, ասում են դու խարդախների մեծ վարպետ ես:

— Այո, բայց գնահատողն ո՞վ է:

°°°

Երկու օդեսացի հանդիպում են փողոցում.

— Լսե՞լ ես, ասում են Լուիս Կորվալանին նստեցրել են.

— Չէ, տեղյակ չեմ, իսկ ինչքա՞ն է կերել:

°°°

Հիվանդը դիմում է բժշկին.

— Բժիշկ, չգիտեմ ինչու, ոտքերս սևացել են:

— Իսկ դուք փորձե՞լ եք լվանալ:

— Ինչ է, մի՞թե օգնում է:

°°°

Մի երիտասարդ, հսկայական ծաղկեփունջ գրկած, հանդիպում է ընկերոջը:

— Այդ ո՞ւր այդպես:

— Գնում եմ խնդրելու պետիս աղջկա ձեռքը.

— Ո՞ր մեկի: Չէ՞ որ նա երկու աղջիկ ունի:

— Ճիշտն ասած, ինքս էլ դեռ չգիտեմ: Եթե նրա տրամադրությունը տեղը լինի, կխնդրեմ փոքրի ձեռքը, իսկ եթե տրամադրությունը վատ եղավ, ստիպված կլինեմ խնդրել մեծի ձեռքը:

Տնօրեն՝ Լավրենտի ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

Գլխավոր խմբագիր՝ Վլադիմիր ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՑԵՆ. Երևան—19, Մարշալ Բաղրամյան 24 բ, հեռախոս՝ 22-44-26:
Դասիչ՝ 69288: Գրանցման վկայական 338:

Թերթը տպագրվել է ՀՀ կառավարության «Պարբերական» հրատարակչությունում: Հասցեն՝ Արշակունյաց 2: Ստորագրված է տպագրության 28.02.1995 թ.: